

”Kunnia miehelle”

Mormonien sankarimyytin synty elokuvassa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* (2005)

Jenni Virkamäki

Pro gradu – tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen tutkinto-ohjelma, mediatutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck – järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen tutkinto-ohjelma, mediatutkimus

Jenni Virkamäki

”Kunnia miehelle” – mormonien sankarimyytin synty elokuvassa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 63, liitteiden sivumäärä 0

Tutkielmani aiheena on käsitellä, miten mormonikirkon perustajasta Joseph Smithistä on rakennettu sankarikuva. Käytän tutkimusaineistona mormonikirkon tuottamaa elokuvaa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*. Tutkimusteorianana pro gradussa on Joseph Campbellin teoria sankaruudesta ja Robert Rosenstonen historiallinen elokuva. Hyödynnän myös myyttitutkimusta ja uskontotiedettä analyysissä. Tutkimusmenetelminä käytän ikonografiaa ja narratiivista analyysia.

Taustatutkimuksena analyysiin syvennyttään mormonikirkon mediaan ja mormonikirkon syntyyn. Tässä osiossa tutkitaan mormonien omaa mediahistoriaa 1950 - luvulta nykyaikaan saakka. Taustaosiossa käydään myös läpi, kuinka mormonien jo lopettama moniavioisuus on näkyvin osa kirkon ulkopuolisen median kuvaa mormoneista. Toinen osio taustatutkimuksesta käsittelee Yhdysvaltojen uskonnollista historiaa 1800 - luvulla ja kuinka tämä historia vaikutti mormoniuskonnon syntyyn. Taustatutkimuksessa syvennyttään myös 1800 - luvun taikauskon vahvaan vaikutukseen Joseph Smithin elämässä. Lopuksi käsitellään, miten mormonikirkko esittelee oman historiansa.

Analyysiosiossa tutkitaan ensin, miten elokuva esittää Joseph Smithin historiallisena henkilönä ja rakentaa mormonien historiaa. Tätä historiaelementtiä tarkastellaan Rosenstonen kirjallisuuden avulla. Toinen osio käsittelee elokuvan kuvaa Joseph Smithistä sankarina ja yhdistää Smithin sankaritarinan Campbellin sankarin matka – teoriaan. Kolmannessa osiossa analysoidaan kuvaotoksia elokuvasta ikonografian ja narratiivin avulla. Kuvien kautta tulkitaan millaisen narratiivin elokuva esittää erityisesti päähenkilöstään ja verrataan kuvia ikonografian avulla kristilliseen historialliseen kuvastoon. Ikonografian kautta tutkitaan myös kuvien antamia merkityksiä elokuvan hahmoille ja tarinalle. Neljännessä osiossa käydään lyhyesti läpi elokuvan naiskuva keskittyen Smithin vaimoon, Emmaan. Emmen kautta tutkitaan mormonien moniavioisuutta ja naisen asemaa elokuvassa ja mormoniyhteisössä. Tutkielma pohtii lopuksi myyttien tarkoitusta, historiallisen elokuvan merkitystä ja sankaruuden ilmenemistä tarinoissa.

Avainsanat: mormonismi, media, myytti, moniavioisuus, historiallinen elokuva, sankaruus, ikonografia, narratiivi

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Aineisto ja tutkimuskysymykset	5
1.2	Keskeiset käsitteet ja menetelmät	8
1.3	Mormonien historiasta lyhyesti.....	9
2	Mormonit ja media	14
2.1	Mormonien mediahistoriaa.....	14
2.2	Moniavioisuus mediassa	17
2.3	Mormonimedia nykyään.....	20
3	Historia ja Joseph Smith	24
3.1	Yhdysvaltojen uskonnollista historiaa	24
3.2	Taikausko ja mormonismi	26
3.3	Ensimmäinen näky, Mormonin kirja ja moniavioisuus	28
4	Joseph Smith – sankari vai huijari?	31
4.1	Historiallinen elokuva ja Joseph Smith	31
4.2	Joseph Smith ja sankarimyytti.....	34
4.3	Joseph Smith, narratiivi ja ikonografia.....	37
4.4	Emma Smith ja mormonien naiskuva	51
5	”Kunnia miehelle”	56
5.1	Myytti, sankaruus ja todellisuus	56
5.2	Historia fantasiana ja jatkotutkimusta	57
	Tutkimusaineisto	60
	Tutkimuskirjallisuus	60
	Muu kirjallisuus	62

1 Johdanto

1.1 Aineisto ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani tarkastelee mormonikirkon tuottamaa elämäkertaelokuvaa kirkon perustajasta Joseph Smithistä. Elokuvan nimi on *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*, joka on tehty vuonna 2005 ja se löytyy YouTubesta ilmaiseksi katsottavana mormonikirkon virallisilta sivuilta. Tarkastelen sitä, miten kyseinen elokuva esittää mormonikirkon perustajan, millaista sankarimyyttiä elokuva rakentaa Joseph Smithistä ja pohdin miten ja miksi elokuva eroaa oikeasta mormonien historiasta. Tutkin myös lyhyesti elokuvan naiskuvaa. Päädyin valitsemaani aiheeseen oman taustani ja puhtaasti mielenkiinnon takia. Mormoneista ei ole suomeksi melkein mitään akateemista tutkimusta, varsinkaan mediaan liittyen, vaikka mormoneilla on hyvin laaja mediatuotanto. Tämä on jotain, mikä on mielestäni tutkimisen arvoista – miten uskonto kuvaa omia johtajiaan tai historiaansa elokuvissa ja kuinka näitä elokuvia käytetään jäsenten uskon vahvistamiseen tai käännytysmateriaalina ei-uskonnollisille. Olen myös itse entinen mormoni, kasvoinkin noin 28 - vuotiaaksi kirkon keskuudessa ja palvelin mormonikirkon lähetyssaarnaajana Ruotsissa vuosina 2009–2011. Toimiessani lähetyssaarnaajana elokuvaa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* näytettiin nk. lähetyssaarnaajien koulutuskeskuksessa (sijaitsee Provossa, Utahissa) viikoittain osana uskoa kohottavaa ja innoittavaa ohjelmistoa. Ollessani Ruotsissa elokuva tai siihen kuuluva erillinen versio Joseph Smithin ensimmäisestä uskonnollisesta näystä taas toimi usein käännytysmateriaalina ei-mormoneille ja juuri kirkkoon liittyneille.

Oma kiinnostukseni aiheeseen juontaa paljolti omasta mormonitaustastani ja matkastani uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle, kun en enää pystynyt hyväksymään mormoniuskonnon vanhoillisia käsityksiä naisista ja seksuaalivähemmistöistä. Lähtemiseeni vaikutti myös suuresti kirkon historiallinen rasismi ja kirkon todellinen historia, josta ei yleisesti koskaan mormonikirkossa puhuttu. Analysoimani elokuvan kuvaus kirkon historiasta ja Joseph Smithistä on se versio, jonka suurin osa mormoneista tuntee kirkon ”historiana”. Tämän ristiriidan valjetessa minulle ja ymmärtäessäni, että kirkon johtajilla ei ollut mitään halua opettaa mormoneille kirkon todellisesta historiasta, tulin siihen lopputulokseen, että kirkko ei ollut se paikka, missä halusin olla. Kirkon johtajat haluavat pitää kuvan Joseph Smithistä jumalallisena pyhimyksenä paikoillaan sen sijaan että hänet nähtäisiin viallisena ihmisenä,

joka suoritti erityislaatuisia tekoja, ja käsittelemäni elokuva on yksi näitä keinoja, joilla Smithistä rakennetaan myyttistä hahmoa.

Myytit ovat osa uskonnollista perinnettä, eikä edes moderni maailmamme ole päässyt myyteistä eroon, kuvaa Lauri Honko uskontotiedettä käsittelevässä kirjassaan (Honko 1972, 106–107). Myytin voisi yksinkertaisuudessaan kuvailla ”pyhänä kertomuksena”, joka voi myös sisältää uskonnon peruselementtejä ja usein tämä kertomus yhdistetään tarinoihin jumalista ja heidän sankariteoistaan (Honko 1972, 107, 111). Monet myytintutkijat tarkastelevat sekä yksilöitä ja ryhmiä, jotka uskovat myyttiin, että yksilöitä ja ryhmiä, jotka kieltävät myytin (Honko 1972, 108). Oma tutkimukseni keskittyy mormonikirkon ”pyhään kertomukseen” eli kirkon ensimmäisen johtajan ja profeetan syntyyn ja tätä kautta itse mormonikirkon perustamiseen. Uskonto ja myytti nähdään usein samana asiana ja myyttiä voi kuvailla ”pyhän kertomuksen” lisäksi jonkun asian tai ihmisen idealisoimisena (Honko 1972, 109). Tämä ajatus sopii omaan tutkielmaani, koska käsittelen juuri uskonnollista historiallista henkilöä, josta tehty elokuva näyttää hänestä idealisoidun ja kiillotetun kuvan.

Uskonnossa myytti toimii keskeisenä osana uskonnon erikoisuuden eli ”pyhyden” vahvistajana ja sen arvojen puolustajana, ja erityisesti uskonnolliset seremoniat ovat tärkeä osa uskonnollisen myytin toistoa ja vahvistamista (Honko 1972, 111). Myytti on yleensä jaettu neljään funktioon – ensimmäiset kaksi näistä toimista voidaan tiivistää yhteen kertomuksena uskonnon pyhistä ”alkutapahtumista”, kuten kristinuskossa esimerkiksi Jeesuksen syntymä (Honko 1972, 112). Tähän liittyen on kiinnostavaa pohtia, että rakentaessa myyttiä jostain historiallisesta hahmosta lähempänä nykyisyyttä, haetaan myytin mallia usein vanhemmista edelläkävijöistä – Joseph Smithin kohdalla häntä usein verrattiin Vanhan testamentin profeettoihin (Honko 1972, 113). Kolmas myytin tarkoitus on toimia ”esikuvana” – se kuvaa uskonnon alkuhistoriaa ja pysyy sellaisena kuin se on kuvattu, muuttumatta, ja mikä tahansa uusi myyttikertomus uskonnossa yhdistetään tähän alkukertomukseen ja nähdään tällöin osana sitä (Honko 1972, 113). Neljäntenä funktiona toimii riitti, jokin toiminta, jota toistetaan jatkuvasti ja joka liittyy jotenkin uskonnon laajempaan myyttiin (Honko 1972, 114). Nämä neljä periaatetta toimivat myös mormonismissa – Smithin uskonnolliset näyt ja mormonikirkon perustaminen ovat mormoniuskonnon perusta ja toimivat mormonien ”alkukertomuksena”. Kuten analysoimastani elokuvasta tullaan näkemään, kirkon virallinen näkemys tästä alkutarinasta ei ole muuttunut vuosikymmeniin, ja vielä nykyäänkin elokuvassa nähtävää versiota kirkon historiasta opetetaan mormoneille. Neljäs periaate, riitti, tulee esiin mormonien rakentamissa temppeleissä, eli pyhissä

rakennuksissa, joissa suoritetaan Smithin luomia ”pyhiä” seremonioita. Nämä rituaalit liittyvät vahvasti Raamatun luomiskertomukseen sekä Smithin omiin ilmoituksiin ja näkyihin, ja käytännössä tempelirituaalit muistuttavat vahvasti tiettyjä vapaamuurarien käytäntöjä (Östman 2019, 43). Monet alkuvaiheen mormonit kuuluivat vapaamuurareihin, Smith mukaan lukien, joten heidän rituaaliensa käyttäminen mormonien tempeliseremoniassa ei ole suuri yllätys (Östman 2019, 43). Sanoisin, että tämä sopii hyvin myös Hongon ideaan myyteistä – uudemmat myytit lainaavat vanhemmista.

Mietin pitkään, pystynkö kirjoittamaan mormonikirkon historiasta edes vähänkään objektiivisesti, tietäen oman taustani siinä, mutta luultavasti tärkein syy, minkä takia epäröin kauan aiheesta kirjoittamista, oli lähteiden vähäisyys ja tietty käsitteistö, jota käytetään mormonikirkon sisällä sen historiasta puhuessa. Mormonijohtajat ovat pitkään painottaneet, että mormonihistorioitsijoiden pitää käyttää mormonisanastoa kirkon historiasta kirjoittaessaan, vaikka he kirjoittaisivat akateemiseen ei – mormoni julkaisuun (Quinn 1992, 75). Tämä tietysti vaikeuttaa akateemisen tekstin kirjoittamista, koska tutkija joutuu selittämään vieraita mormonitermejä lukijoille, jotka eivät koskaan ole edes kuulleetkaan näistä sanonnoista (Quinn 1992, 75). Mormonijohtajien kehotukset mormonihistorioitsijoille välttää ”arkojen” tai ”kiistanalaisten” faktojen julkistamista, olivat ne sitten aikaisempien kirkon johtajien hyväksymiä ”virallisia” lähteitä tai historiallisia julkaisuja, tekevät myös kaikesta kirkon historiaan liittyvästä analyysistä vaikeampaa (Quinn 1992, 75–76). Tätä aikaisempien oppien hylkäämistä tai kiusallisten historiallisten tapahtumien peittelemistä tai selittelyä tapahtuu myös nykyään mormonikirkon sisällä – esimerkiksi omana aikanani kirkon johtajat ovat yrittäneet ensin peitellä ja sitten selitellä kirkon rasismia ja monia rassistisia jakeita on hiljaa poistettu mormonien pyhästä kirjasta, Mormonin kirjasta. Jos esimerkiksi vertaa suomeksi painettua Mormonin kirjaa ja uusinta englanninkielistä painosta, suomenkielisestä Mormonin kirjasta löytyy vielä jakeet siitä, kuinka Jumala kirosi jumalattomat tummalla iholla. Sama pätee moniavioisuuteen, josta kirkon johtajat pitkään väittivät, että Joseph Smith ei harjoittanut moniavioisuutta ja sitten kun se vihdoin myönnettiin, yritettiin Smithin nuoremmat vaimot (nuorin oli 14-vuotias) selitellä pois väittämällä, että Smithillä ei ollut fyysistä suhdetta heihin (churchofjesuschrist.org/2021).

1.2 Keskeiset käsitteet ja menetelmät

Päädyin teoriaosuudessaani sankarimyyttiin ja historialliseen elokuvaan, joiden avulla aion tarkastella valitsemaani aineistoa. Pääasialliset lähteet, mitä teorian kohdalla tulen käyttämään on Joseph Campbellin sankarimyytti kirjasta *Sankarin Tuhannet Kasvot* (1949) ja Robert Rosenstonen teorian historiallisesta elokuvasta, joista käytän lähteinä muun muassa teoksia *Visions of the Past: The Challenge of Film to Our Idea of History* (1995) ja *A Companion to the Historical Film* (2013). Campbellin teoria sankarin matkasta sopii mielestäni hyvin tarkastelemaan juuri uskonnollisen johtajan syntyä. Campbellin mukaan melkein kaikki järjestelmät käyttävät jossain määrin sankarimyyttiä, mukaan lukien uskonnolliset yhteisöt (Campbell 1949, 21). Joseph Smithistä on luotu sekä analysoimassani elokuvassa että mormonikirkon sisällä lähes myyttinen, sankarillinen marttyyrikuoleman kokenut hahmo, joka usein rinnastetaan Jeesukseen (Oppi ja Liitot 135:3). Sovellan siis Campbellin ideoita myyttisestä sankaruudesta elokuvan rakentamaan kuvaan mormonikirkon perustajasta. Historiallisen elokuvan teoriaa taas voin käyttää arvioidessani kuinka tarkasti analysoimani elokuva seuraa historiallisia lähteitä ja miten elokuvan keksityt osuudet rakentavat Smithistä uskonnollista sankaria. Rosenstonen teos *Visions of the Past* käsittelee erityisesti sitä, kuinka elokuva visuaalisena esityksenä voi muuttaa suhdettamme ja käsitystämme historiasta (Rosenstone 1995, 3). Tätä ideaa sovellan myös tässä tekstissäni. Toinen kirja, jota käytän analyysissäni, on Rosenstonen ja Constantin Parvulescun kokoelmateos *A Companion to the Historical Film*, joka sisältää eri tutkijoiden esseitä historiallisesta elokuvasta. Hyödynnän erityisesti lukua elämäkertaelokuvista (*biopic*), koska se liittyy vahvasti omaan aihealueeseeni, eli käsittelee yhden tietyn historiallisen henkilön elämää.

Metodiksi valitsin narratiivisen analyysin ja ikonografian, koska tutkin millaista narratiivista elokuva rakentaa Joseph Smithistä sekä tarkastelen elokuvasta otoksia, jotka ovat ottaneet malliksi mormonikirkon historialliset uskonnolliset maalaukset. Lähteiksi otin Helen Fultonin toimittaman *Narrative and Media* (2005) ja ikonografiassa viittaa Anita Sepän kirjaan *Kuvien tulkinta* (2012) sekä Annika Waenebergin ja Satu Kähkösen toimittamaan *Taidetta tutkimaan – menetelmiä ja näkökulmia* (2012). Tutkin myös narratiivisen analyysin ja ikonografian avulla elokuvassa ilmenevää naiskuvaa ja tässä nojaan Johanna Ahosen ja Elina Vuolan toimittamaan teokseen *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä* (2015). Sidon tämän naiskuvan tutkimisen elokuvassa näkyvään maskuliinisuuteen ja sankaruuteen. Käytän apuna myös teoksia mormoneista, mediasta ja historiasta sekä uskonnosta ja mediasta yleensä.

Fultonin *Narrative and Media* käsittelee sitä, miten erilaisia narratiiveja käytetään eri medioissa. Fultonin mukaan narratiivi on tietynlainen esitysmuoto, jota käytetään esittämään tietoa ja tapahtumia katsojille jo ennestään tunnetussa muodossa (Fulton 2005, 1). Erityisesti elokuvien kohdalla narratiivi on tärkeä, koska sen avulla luodaan merkityksiä ja puhutellaan yleisöä tietyin tarkoituksin (Fulton 2005, 1). Tässä pro gradussa tutkin ja analysoin juuri näitä merkityksiä ja tarkoituksia, joita valitsemastani elokuvasta löytyy. Ikonografia taas tutkii kuvien historiaa, merkitystä ja ideologiaa, ja sitä on käytetty erityisesti uskonnollisten, enimmäkseen kristillisten, kuvien tulkitsemiseen (Seppä 2012, 103). Muotokuvien tarkastelu yksittäisestä henkilöstä kuuluu myös ikonografian piiriin (Seppä 2012, 105). Ikonografia keskittyy visuaalisen kuvan merkitykseen ja sisältöön ja tarkastelee sitä erityisesti kulttuurisen historian kautta (Seppä 2012, 107). Ikonografiassa tärkeitä kuvan tulkitsemisessa on käytännöllisyys ja ilmaisu, esimerkiksi maalatun henkilön ilmaisun tulkitseminen (Seppä 2012, 107). Olen ottanut kuvankaappauksia analysoimastani elokuvasta ja monet näistä elokuvan kuvista perustuvat itse asiassa mormonikirkon historiaa kuvaaviin maalauksiin. Tässä mielessä ikonografian käyttäminen näiden kuvien tulkitsemiseen on perusteltua.

1.3 Mormonien historiasta lyhyesti

1800-luvun alku Yhdysvalloissa tunnetaan historiassa ”toisena suurena herätyskautena” ja mormoniuskonto syntyi juuri tähän otolliseen aikaan New Yorkin osavaltiossa Joseph Smithin johtamana (Östman 2019, 27). Nuori teini-ikäinen Smith etsi kertomansa mukaan syntiensä anteeksiantoa ja uskontoa, joka olisi oikea Jumalan uskonto kaikista olemassa olevista uskonnoista 1800-luvulla (Östman 2019, 27–28). 14-vuotiaana poikana Joseph Smith tuli Raamattua lukiessaan siihen lopputulokseen, että hänen tuli kysyä Jumalalta, mikä kirkko oli oikeassa väittämiseen Jumalan tahdosta ja ilmoituksista (Östman 2019, 28). Näin syntyi yksi mormoniuskonnon kulmakivistä, Joseph Smithin ensimmäinen näky, minkä Smith myöhemmin muisteli tapahtuneen joskus 1820 kevään aikaan (Östman 2019, 28; Bushman 2005, 39). Näystä on useita versioita ja ensimmäisessä kirjoitetussa versiossa pääosa näkyä keskittyy Smithin henkilökohtaiseen syntien tunnustukseen ja niiden anteeksiantoon sekä Kristuksen ilmoitus kaikkien kirkkojen vääryydestä (Östman 2019, 28; Bushman 2005, 39).

Ensimmäisen näyn tunnetuin versio, jota nykyään käytetään oppimismateriaalina sekä mormoneille että ei-mormoneille, antoi taas huomattavasti enemmän painoarvoa Smithin roolille – näkyyn ilmestyi Kristuksen lisäksi myös Isä Jumala ja Smith sai näiltä kahdelta

tehtäväkseen palauttaa oikean kristinuskon, Uuden testamentin ”Kristuksen kirkon”, takaisin maan päälle (Östman 2019, 28; Bushman 2005, 39–40). Tämä lopullinen versio Ensimmäisestä näystä, joka on myös sisällytetty osaksi mormonien pyhiä kirjoituksia, kirjoitettiin muistiin vuonna 1938 ja olisi paikkansapitävää sanoa, että myöhemmin tästä näystä tuli koko mormonikirkon totuusväitteiden perusta (Östman 2019, 28; Bushman 2005, 40). Mielenkiintoista onkin huomata, että vaikka nykymormoneille ensimmäinen näky on keskeinen osa mormonikirkon historiaa ja sen tärkein perusta, ensimmäiset mormonit 1830-luvulla eivät tienneet kyseisestä näystä mitään, johtuen enimmäkseen siitä, että Joseph Smith oli haluton puhumaan näystään kenellekään (Östman 2019, 28; Bushman 2005, 39). Tämä muuttui vasta vuoden 1938 jälkeen, kun Smith loi yksityiskohtaisemman kertomuksen näystään ja tätä versiota käytettiin sekä Smithin profeettallisen kutsumuksen todisteena että mormonikirkon totuudellisuuden varmentajana (Östman 2019, 28; Bushman, 40–41).

Myöhemmin Smith myös kertoi nähneensä näkyjä enkelistä ensimmäisen näyn jälkeen (Östman 2019, 29). Tämä enkeli Smithin mukaan kutsui itseään Moroniksi ja antoi Smithille tehtäväksi etsiä muinaiset kultalevyt Amerikan mantereella asuvista kansoista (Östman 2019, 29). Nämä usein kyseenalaistetut kultalevyt Joseph Smith käänsi oman kertomansa mukaan Jumalan lahjan ja voiman avulla näkijäkiveä käyttäen, ja tästä käännöksestä syntyi mormonikirkon tärkein pyhä kirjoitus, Mormonin kirja (Östman 2019, 29). Oman kertomansa mukaan Smithille myös annettiin pappeus, eli Jumalan voima, Johannes Kastajan sekä Jeesuksen opetuslasten Pietarin, Jaakobin ja Johanneksen ilmestyessä hänelle ja hänen toverilleen, Oliver Cowderylle (Östman 2019, 29–30). Mormonikirkko perustettiin 6. huhtikuuta 1830, ensin nimellä Kristuksen kirkko, ja myöhemmin vuonna 1936 kirkon nimi vakiintui Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkoksi (Östman 2019, 30, 39).

Pääseikat, jotka erottivat Smithin perustaman kirkon muista aikansa kristillisistä kirkoista, olivat juuri Mormonin kirjaan uskominen Jumalan sanana Raamatun lisäksi ja Smithin näkeminen Jumalan kutsumana profeettana (Östman 2019, 30). Kirkon perustamisvuonna alettiin myös lähettää lähetyssaarnaajia saarnaamaan kirkon totuudellisuudesta ja julistamaan Mormonin kirjan pyhyydestä (Östman 2019, 32). Mormonit, jotka kutsuivat itseään pyhiksi, muuttivat ensin Kirtlandiin, Ohioon, jossa Smith myös kokeili ensimmäistä kertaa kommunismiin verrattavaa järjestelmää nimeltä ”pyhityksen laki” – tässä järjestelmässä mormonit antoivat omaisuutensa kirkolle, joka jakoi ne jäsenille jokaisen tarpeen mukaan (Östman 2019, 33). Tätä tärkeää ajanjaksoa Smithin ja mormonikirkon historiassa ei nähdä elokuvassa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*. Toinen tärkeä ”ilmoitus”, jonka Smith

tänä aikana sai, oli ”viisauden sanaksi” kutsuttu kehotus, joka sisälsi raittiusliikkeiden tapaan tiettyjä suosituksia väkijuomista pidättäytymisestä sekä muita ravitsemukseen liittyviä ohjeita (Östman 2019, 33). Toisin kuin pyhityksen laki, viisauden sana on vielä hyvin paljon osa nykykirkon käskyjä (Östman 2019, 33).

Missouri oli toinen paikka, minne mormonit kokoontuivat Kirtlandin jälkeen vuonna 1838 ja tämä lyhyt aika oli täynnä konflikteja sekä mormoniyhteisön ja Missourin asukkaiden välillä sekä mormonikirkon sisällä (Östman 2019, 38–40). Jouduttuaan vainojen ja konfliktien kohteeksi Kirtlandissa ja Missourissa vaelsivat mormonit seuraavaksi Illinoisin osavaltioon, minne mormoniyhteisö perusti kaupungin nimeltä Nauvoo (Östman 2019, 42). Siellä myös suuri joukko uusia mormonikäännynnäisiä Euroopasta liittyi Amerikan mormonien joukkoon (Östman 2019, 42). Nauvoossa asuessaan Smith vei myös moniavioisuuden huippuunsa – siellä hänet vihittiin salaa jopa 30 naisen kanssa (Östman 2019, 45). Suurin osa tavallisista mormonijäsenistä ei tiennyt kirkon johtajien harjoittavan moniavioisuutta Smithin ollessa elossa, koska mormonijohtajat kielsivät julkisesti osanottonsa moniavioisuuteen, Smith mukaan lukien (Östman 2019, 45).

Nauvoossa lisääntyi myös niiden mormonien määrä, jotka ajattelivat, että Smith oli ”langennut profeetta” ja näin ollen poikennut Jumalan ohjaamalta tieltä (Östman 2019, 46). Moniavioisuuden paljastaminen mormonikirkosta lähteneiden julkaisemassa lehdessä Nauvoo Expositor johti lehden painokoneen tuhoamiseen (Östman 2019, 46). Tämän lehtipainoksen tuhoaminen oli viimeinen naula arkkuun Smithin lopulliseen pidättämiseen (Östman 2019, 46). Tämän lisäksi Nauvoon ei-mormoniasukkaat pelkäsivät mormonien rakentavan teokratiaa ja tämä osaltaan edesauttoi väkivaltaista jännitettä kuplimaan mormonien ja ei-mormonien välillä Illinoisin osavaltiossa (Östman 2019, 46). Smith pidätettiin ja hänet sekä muutama hänen toverinsa vietiin Carthagen vankilaan odottamaan oikeudenkäyntiä, jonne Smithin ystävät toivat salaa hänelle revolverin puolustautumista varten (Östman 2019, 46). Loppujen lopuksi kiihtynyt väkijoukko ja osa Smithin joukkiota vahtinutta kaartia tunkeutui vankilaan ja hyökkäsi miesten kimppuun ja surmasi heidät 27. kesäkuuta 1844 (Östman 2019, 46).

Smithin kuoleman jälkeen mormonit vaelsivat Illinoisista nykyiseen Utahin osavaltioon vuonna 1846–1847 (Östman 2019, 51). Pitkä ja vaikea vaellus Utahiin ja sen asuttaminen muokkasivat mormonien kulttuuria ja mormonit näkivät itsensä ”valittuna kansana”, muusta Yhdysvaltain yhteiskunnasta erillisenä osana (Östman 2019, 57). Mormonit eristäytyivät vuosikymmeniksi suurimmaksi osaksi muusta Amerikasta ja vasta moniavioisuuden

loppuminen Yhdysvaltain valtion painostuksesta 1890 Utahissa alkoi helpottaa kirkon elämää (Östman 2019, 57–58, 68–69). Kirkosta tuli kuitenkin maailmanlaajuinen vasta vuoden 1978 jälkeen, kun mormonien rasistisista opeista, jotka oli otettu käytännöksi Smithin kuoleman jälkeen, luovuttiin ja tummaihoiset miehet pystyivät saamaan pappeuden (Östman 2019, 81). Suomeen mormoniuskonto saapui 1850, mutta suurin osa uusista jäsenistä muutti Amerikkaan muiden eurooppalaisten mormonikäännynnäisten mukana (Östman 2019, 106). Toisen maailmansodan jälkeen alkoi Suomessakin mormoniuskonto kasvaa, ja viralliseksi uskonnoksi se rekisteröitiin Suomessa vuonna 1948 (Östman 2019, 107). Mormonikirkon jäsenmäärä saavutti Suomessa huippunsa 1980-luvulla jäsenmäärän kiivetessään yli 4000:n ja näissä luvuissa kirkko on Suomessa pysynyt nykypäivään asti (Östman 2019, 113). Nykyään mormonikirkko näkee itsensä globaalina kirkkona ja kirkon omien tilastojen mukaan omaa jäseniä noin 16 miljoonaa, joista yli puolet sijoittuu USA:n ulkopuolelle (Östman 2019, 93). Tämä maailmanlaajuinen kirkko on siis se nykykirkko, jossa myös minä kasvoisin.

Joseph Smith: Prophet of the Restoration kertoo tiivistetysti ja hyvin kaunistellen mormonikirkon perustajan elämästä. Elokuvasa esitetään lyhyesti Smithin lapsuusajan päätapahtumat kuten Ensimmäinen näky ja nuoruusvuosien kulmakivet, enkeli Moronin ilmestyminen ja ”kultalevyjen” kääntäminen Mormonin kirjaksi. Muut keskeiset tapahtumat, kuten kirkon perustaminen ja pappeuden ”palautus” käydään myös elokuvassa läpi. Monia Smithin henkilökohtaisen elämän tapahtumia käsitellään lyhyesti elokuvassa – Smithin avioliitto Emma Smithin (os. Hale) kanssa ja heidän ensimmäisen lapsensa kuolema näytetään elokuvassa. Traagiset tapahtumat, kuten mormonien vainoaminen Ohiossa ja Missourissa, minne mormonit muuttivat, esitetään elokuvassa varsin tarkasti. Smithin joutuminen vankilaan ja hänen saamansa ”tervaus ja höyhennys” – kohtelu sekä lopuksi Smithin ”marttyyrikuolema” väkivaltaisen joukon käsissä, painottavat Smithin pyhimysmäistä asemaa sekä elokuvassa että mormonismissa itsessään. Elokuva käyttää lähteenään enimmäkseen Smithin äidin kirjoittamaa elämäkertaa.

Käyn vielä lyhyesti läpi graduni sisällön. Johdannon jälkeen siirryn tutkimaan mormoneita, historiaa ja mediaa. Tutkin ensin luvussa Mormonit ja media mormonikirkon omaa mediahistoriaa. Käyn läpi myös, miten mormonit yhdistetään kirkon ulkopuolisessa mediassa enimmäkseen moniavioisuuteen. Luvun lopussa tutkin lyhyesti mormonien nykymediaa ja heidän suhdettaan mediaan. Kolmannessa luvussa Historia ja Joseph Smith tutkin Yhdysvaltain uskonnollista historiaa 1800-luvun alussa ja kuinka tämä historia edesauttoi mormonismien syntyä. Tutkin myös, kuinka vahvasti 1800-luvun taikausko Pohjois-

Amerikassa vaikutti Smithiin ja mormonismiin. Käsittelen luvun lopussa vielä tiettyjä tärkeitä asioita mormonikirkon historiassa ja kuinka ne esitetään mormonijäsenille ja kirkon ulkopuolisille. Analyysiluvussa käyn ensin läpi Campbellin ja Rosenstonen teorioiden avulla historiallista elokuvaa ja sankaruutta ja yhdistän ne tutkimaani elokuvaan. Tämän jälkeen analysoin elokuvan otoksia hyväksi käyttäen, miten sankarimyyttä luodaan Joseph Smithistä. Tähän käytän narratiivianalyysia ja ikonografiaa. Viimeiseksi tutkin hieman elokuvan naiskuvaa feministisestä ja historiallisesta näkökulmasta. Lopuksi teen yhteenvedon tutkimastani aiheesta ja mitä olen siitä oppinut.

2 Mormonit ja media

2.1 Mormonien mediahistoriaa

Ennen siirtymistä elokuvan analyysiin, on tärkeää syventyä vähän enemmän mormonien mediakulttuuriin ja mediasisältöihin, joita kirkossa tuotettiin elokuvan esittämisen aikaan. Mormonikirkko on panostanut paljon sekä vanhaan että uuteen mediaan, kuten lehtiin ja radioon mutta myös elokuvaan ja sosiaaliseen mediaan (Weber 2019, 3). Taitava mediankäyttö on yksi isoimmista syistä, miksi mormonikirkko on niin näkyvä osa Amerikan uskonnollista maisemaa (Weber 2019, 3). Käyn tässä osiossa lyhyesti läpi mormonien media - ja pr - historiaa sekä suosittuja kuvauksia mormoneista mediassa. Lopuksi katson vielä, miten Joseph Smithiä on kuvattu mormonimediassa.

Mormonikirkon johtajien asenne lehdistöä ja mediaa kohtaan oli pitkään varsin antagonistinen ja alkoi muuttumaan vasta 1950-luvun jälkeen (Haws 2012, 26). Tämä johtui pitkälti kirkon omasta vaikeasta historiasta Yhdysvaltain hallituksen kanssa, mormonien eristäytymisestä Utahiin ja USA:n rankkakätisistä rangaistuksista mormonien moniavioisuuden takia (Östman 2019, 67–69). Muutos nurkkakuntaisesta ja oudosta monivaimokultista isoksi globaaliksi kirkoksi alkoi mormoneille juuri median kautta.

Varmasti yksi tunnetuimpia elementtejä mormonismista on kirkon kuoro – Mormonien Tabernaakkeliukuoro (The Mormon Tabernacle Choir), joka on ollut toiminnassa jo 1800-luvulta asti (Haws 2012, 23). Tämä kuoro lähetti ja lähettää vieläkin ohjelmaa radiossa ja televisiossa nimellä *Musiikkia ja puhuttua sanaa* (*Music and the Spoken Word*) ja ohjelma oli erityisen suosittu alkamisvuodestaan 1930 vuoteen 1971, jolloin ohjelman rakastettu juontaja kuoli (Haws 2012, 24). Tämä radio-ohjelma ja myöhemmin myös televisiossa näkyvä lähetys tuli tutuksi monelle vähänkin uskonnolliselle henkilölle Amerikassa, vaikka yllättävän harva tiesi, että ohjelma oli mormonikirkon tuottama (Haws 2012, 24–25). Mormonien Tabernaakkeliukuoro esiintyy myös kahdesti vuodessa mormonikirkon lähettämän yleiskonferenssin lähetyksissä, missä kirkon johtajat puhuvat kirkon opeista ja hengellisistä asioista ja jossa itse olen monena vuotena nähnyt kuoron.

Tabernaakkelikuoron suosio ja varsinkin sen onnistunut ensimmäinen kiertue Eurooppaan vuonna 1955 johti lopulta kirkon perustamaan oman pr - ja mediaosaston (Haws 2012, 25).

Tämä tarkoitti, että mormonikirkko erotti teoriassa media - ja pr - tuotantonsa kirkon lähetyssaarnaajaosastosta (Haws 2012, 25). Erotus pr:n ja lähetystyön osalta ei kuitenkaan loppujen lopuksi tapahtunut käytännössä, mistä analysoimani elokuva on varsin toimiva esimerkki. 1950-luvun lopulta alkaen kirkko sai myös enemmän julkisuutta toisten uskontokuntien kirjoittamista artikkeleista ja kirkon johto ojensi kätensä muille uskontokunnille toivoen yhteistyötä uskontojen välillä (Haws 2012, 26). 1960-luvulla erityisesti mormonikirkon presidentti ja johtaja David O. McKay osoittautui varsin lahjakkaaksi mediahenkilöksi ja hänen avullaan kirkon imago nousi monien ei-mormonien silmissä (Haws 2012, 26–27).

Mormonikirkon osallistuminen maailmannäyttelyyn New Yorkissa ja monien kuuluisuuksien mormonitausta lisäsivät kiinnostusta ja käännyttäisiä mormonismiin 1960 – luvulla (Haws 2012, 29–30). Erityisesti perheen tärkeyden korostaminen ja ”puhdas eläminen” ilman alkoholia ja tupakkaa mormonien Viisauden sanan mukaan, herättivät huomiota sen ajan lehdistössä (Haws 2012, 29–30). Muistelisin, että Suomessakin juuri mormonien siisteys ja raittius herättivät jonkin verran huomiota, sekä ennen että nykyään.

”Korrelaatio” oli mormonikirkon ohjelma, joka yhdisti eri opinkappaleet toisiinsa ja virtaviivaisti kirkon materiaalin samaksi kaikille (Haws 2012, 75). Tämä muutos mormonismissa ammattimaisempaan ja ”kaupallisempaan” mediakäytäntöön tapahtui 1970 – luvulla, kun kirkko nähtiin negatiivisen julkisuuden sijaan Yhdysvalloissa enemmän huomaamattomana ja unohdettuna (Haws 2012, 76–77). Kirkko järjesti 1970-luvulla mediakampanjoita, jotka keskittyivät erityisesti perheeseen, joka mormonismissa on aina ollut yksi tärkeimpiä ja keskeisimpiä oppeja (Haws 2012, 79). Kirkon mediaosasto panosti varsinkin mainoksiin televisiossa sekä radiossa, ja nämä toivat kirkolle paljon julkisuutta sekä yhdistivät mormonit monen mielessä vahvasti perhearvoja kannustavaksi yhteisöksi (Haws 2012, 79). Tämä kuva mormonismista siistinä ja perheyksikköä ylistävänä uskontona näkyy analysoimassani elokuvassa varsin selvästi ja on helppo päätellä, että mormonikirkon nykynäkemykset ovat vaikuttaneet elokuvan narratiiviin paljon enemmän kuin Joseph Smithin oman ajan näkemykset ja uskomukset.

1970 – luvun lopulla mormonikirkon vastustus naisten tasa-arvoa ajavan Equal Rights Amendment - lakiesitystä kohtaan vahingoitti jonkin verran kirkon mainetta, mutta ei loppujen lopuksi osoittautunut sellaiseksi myllynkiveksi mormonismille, mitä monet epäilivät (Haws 2012, 96). ERA:n vastustus toi kirkolle kuitenkin 1980-luvulla huomattavaa julkisuutta

ja herätti monet siihen, kuinka paljon poliittista valtaa ja mediahuomiota mormonikirkolla oikeastaan oli (Haws 2012, 99). Evankeliset kirkot pelkäsivät menettävänsä jäseniä mormonismille ja monet näistä ryhmistä alkoivat olla myös poliittisesti hyvin aktiivisia ja synnyttivät Amerikan ”uuden oikeiston”, joka oli vahvasti uskonnollinen (Haws 2012, 100–101). Tämä johti lopulta siihen, että evankeliset kristilliset kirkot alkoivat nähdä mormonikirkon uhkana (Haws 2012, 101). Vaikka evankeliset kirkot ja mormonit olivat arvoiltaan hyvin lähellä toisiaan, tämä ei johtanut ryhmien yhteistyöhön vaan mormonit nähtiin pikemminkin ”valekristittyinä”, jotka huijasivat ei-mormoneita mukaan toimintaansa (Haws 2012, 101). 1980-luvulla alkoi myös ilmestyä mormonikirkkoa kritisovia artikkeleita, elokuvia ja videoita, joista suurimman osan olivat tuottaneet evankeliset kristityt ryhmät tai ex-mormonit, jotka olivat kääntyneet evankelisiksi kristityiksi (Haws 2012, 101; 113).

1980-luku oli siis varsin koettelevaa aikaa mormoneille, koska silloin ilmaantui julkisuuteen paljon totuusväittämiä ja väärentymiä mormonikirkon historiasta, mikä huolestutti erityisesti niitä mormonikirkon johtajia, joille kirkon julkisuuskuva oli tärkeä (Haws 2012, 140). Esimerkkinä tästä on 1980-luvulla paljon huomiota saaneet Mark Hofmannin tekemät väärennökset mormonikirkon historiallisista teksteistä, joita mormonikirkon johto erehtyi väittämään aidoiksi (Haws 2012, 138–139, 141). 1980-luvulla mormonikirkolla ei ollut vielä vakaata suhdetta amerikkalaiseen mediaan ja suurin osa mormonien viestinnästä ulkomaailmaan oli puolustuspeliä (Haws 2012, 162). Mormoninuurille kohdistettuja kirkon tekemiä videoita tehtiin paljon 1980-luvulla. Suurin osan näistä moraaliin keskittyvistä videoista näytettiin myös minun ollessani nuori ja muistan erityisen hyvin Joseph Smithin ensimmäisestä näystä tehdyn videon, joka erosi jonkin verran analysoimani elokuvan samasta kohtauksesta.

Mormonikirkko joutui ison sisäisen skandaalin riepoteltavaksi 1990-luvulla erottaessaan kuusi mormonikirjoittajaa, tutkijaa ja historioitsijaa syyskuussa 1993 (Haws 2012, 152). Nämä erottamiset, jotka kirkko näki tarpeellisina oman järjestyksensä suojelemiseksi, olivat kirkon ulkopuoliselle medialle taas merkkejä kirkon vastuuttomuudesta, historianvastaisuudesta ja autoritaarisuudesta (Haws 2012, 152–153). 1980- ja 1990-luku olivat mormonikirkolle koettelevaa aikaa, ja mormonien positiivinen julkinen kuva kirkon ulkopuolella oli laskenut huomattavasti 1990-luvulle tultaessa (Haws 2012, 155). Mormoni-imagon kohotus sai odottaa vasta 2000-luvulle. Ollessani itse lapsi mormonikirkossa 1990-luvun Suomessa muistan varsin selvästi, että mormoneita ajateltiin enemmän kulttina kuin kristittyinä uskontona ja sain usein kuulla muiden uskontokuntien jäseniltä, kuinka en ole

kristitty. Mormonit tiedettiin myös kirkon ulkopuolella erityisesti moniavioisuudesta ja tätä kautta mormoneista alkoi muodostua tunnetumpi kuva 2000-luvulla mormonimoniavioisuutta käsittelevien sarjojen kautta. Seuraavassa osiossa käyn lyhyesti läpi, miten moniavioisuus, joka oli hyvin oleellinen osa mormonikirkon historiaa, esitellään ei-mormonien mediassa ja kuinka mormonimedia itse välttelee aihetta täysin omassa mediassaan.

2.2 Moniavioisuus mediassa

2000-luvulla mormonismi sai laajasti huomiota ei pelkästään amerikkalaisessa mediassa vaan myös kansainvälisesti johtuen vuoden 2002 talviolympialaisista, jotka järjestettiin Salt Lake Cityssä, Utahissa (Bennion 2012, 163; Austin 2010, 37). Tämä huomio ei kuitenkaan vetänyt vertoja siihen kuvaan mikä amerikkalaisilla mormoneista oli 2000-luvun alussa – suurin osa amerikkalaisista tiesi mormoneista vain yhden seikan, moniavioisuuden (Austin 2010, 38). 2000-luvulla tehtyjen kyselyjen mukaan moniavioisuus tai kaksinnaiminen liitettiin erottamattomasti mormoneihin, vaikka kyseinen tapa oli hylätty kirkossa alustavasti vuonna 1890 (Austin 2010, 38). Kiinnostavasti kuitenkin moniavioisuus oppina ei ole mormonikirkossa kadonnut minnekään, sillä tempeleissä, joissa mormonien avioliitoseremoniat hoidetaan, mormonimiehet voidaan vihkiä toisen naisen kanssa avioliittoon, jos miehen edellinen puoliso on kuollut tai eronnut ja näin ollen mormonikirkon oppien mukaan miehellä olisi kaksi vaimoa (Östman 2019, 239). Itselleni on opetettu kyseistä oppia ollessani nuori nainen kirkossa ja vaikka moniavioisuudesta ei avoimesti kirkossa puhuta, on se asia, joka kirkon jäsenten, erityisesti naisten, odotetaan hiljaisesti hyväksyvän.

Moniavioisuus nähtiin 1800-luvun Yhdysvalloissa outona ja vieraana asiana, ja sen ajateltiin olevan täysin demokratian vastainen perinne (Weber 2019, 166). Moniavioisuus ja orjuus itse asiassa nostettiin usein esille yhdessä jäänteenä barbaarisimmista ajoista ja vieraista, epäamerikkalaisista tavoista 1800-luvulla, varsinkin Yhdysvaltojen pohjoisosissa (Weber 2019, 166). Tämä pelko muinaisen vierasperäisen perinteen tunkeutumisesta ”normaaliin” kristittyyn amerikkalaiseen elämään, johti lopulta siihen, että moniavioisuudesta tehtiin Amerikassa lainvastaista (Weber 2019, 166). Joseph Smith ja mormonikirkon johtaja hänen jälkeensä, Brigham Young, toivat ”raamatullisen” moniavioisuuden Yhdysvaltoihin ja kaikki valtavirran mormonismista irtaantuneet moniavioisuutta harjoittavat mormonikirkon fundamentalistiset haarat perustavat auktoriteettinsa suoraan näiden kahden miehen aloittamaan moniavioisuuteen (Weber 2019, 188).

Mormonihistoriassa ja sen ulkopuolella kuva Smithistä ja Youngista eroaa huomattavasti – Young nähtiin kylmänä, laskelmoivana ja vaarallisena johtajana, kun taas Smith tulee esiin näissä kirjoituksissa iloisempana ja rakastettavampana hahmona (Weber 2019, 190–191). Kirkon ulkopuolisten näkökulma Youngista oli vahvasti negatiivinen Youngin julkisen moniavioisuuden harjoittamisen takia yksiavioisessa Amerikassa ja hänet nähtiin myös syyllisenä 1800-luvulla tapahtuneeseen mormonien suorittamaan Mountain Meadows – massamurhaan (Weber 2019, 190–191). Smithillä ei nähty samanlaista taakkaa takanaan kuin Youngilla ja tämän takia Smithistä oli helpompi rakentaa positiivinen kuva sekä mormonikirkon sisällä että sen ulkopuolella (Weber 2019, 190–191). Tämä näkemys Josephista johti kirkon omassa historiassa siihen, että Smithin omasta moniavioisuudesta tuli pitkän väittelyn aihe ja sitä, että Smith kielsi julkisesti harjoittavansa moniavioisuutta, käytettiin todisteena, että Smith ei ollut moniavioinen (Weber 2019, 191–192). Mormonikirkko myönsi omalla sivustollaan julkistetun lausunnon kautta vasta vuonna 2014, että Joseph oli moniavioinen ja hänellä oli ollut muutamina vaimoina myös teinityttöjä (Weber 2019, 192). Vielä pari vuosikymmentä sitten tämän faktan avoin tunnustus olisi todennäköisesti johtanut kyseisten mormonijäsenten erottamiseen (Weber 2019, 192). Tässä mielestäni huomaa varsin selvästi positiivisempien mediarepresentaatioiden vaikutuksen ja erityisesti 2000-luvun lopun sarjat moniavioisuudesta, jotka antavat normaalimman ja ”progressiivisemmän” kuvan moniavioisuudesta.

Mormonien moniavioisuus on ollut aihe, johon populaarikulttuuri on kiinnittänyt eniten huomiota, enimmäkseen sensaatiohakuiseen viihteeseen ja journalismiin kautta, joita ilmestyi erityisen paljon 1800–1900-luvun vaiheessa (Austin 2010, 39). 1920-luvulla luotu kuva pitkäpartaisesta ja fanaattisesta monivaimoisesta mormonimiehestä jäi pitkäksi aikaa elämään amerikkalaisessa populaarikulttuurissa ja modernit moniavioisuutta harjoittavat mormonilahkot eivät ole tätä kuvaa parempaan muuttaneet (Austin 2010, 40). 2000-luvulla yleistyvät myös ”karkaustarinat” naisista, jotka pakenivat moniavioisista mormonifundamentalistilahkoista ja kertoivat naisten ja lasten hyväksikäytöstä niiden piirissä (Bennion 2012, 189). Näitä tarinoita muistan ilmestyneen suomalaisissakin lehdissä, ja lehdet usein liittivät virheellisesti nämä moniavioisten lahkojen tarinat mormonikirkkoon, koska lahkojen nimet liittyivät jotenkin mormonikirkkoon. Asenteiden muutosta mormonipiireissä jouduttiin odottamaan 2000-luvun lopulle.

2000-luvulla ilmestyi amerikkalaiseen televisioon kaksi suosittua sarjaa moniavioisesta perheestä, HBO:n *Big Love* (2006) ja TLC:n tuottama reality-sarja *Sister Wives* (2010). Nämä

sarjat, toisin kuin populaarikulttuurissa ennen, kuvasivat moniavioisuutta positiivisemmin ja painottivat enemmän amerikkalaista yksilönvapautta elää niin kuin näkee oikeaksi ja välttivät skandaalinkyryisiä paljastuksia moniavioisesta elämästä mormonilahkossa (Bennion 2012, 165; Austin 2010, 41–42). Amerikkalaisen kulttuurin muutos suvaitsevaisemmaksi erilaisia seksuaalisia käytäntöjä kohtaan auttoi osaltaan näitä sarjoja menestymään (Bennion 2012, 165; Austin 2010, 41). Huomattavaa mielestäni on kuitenkin se, että nämä sarjat pysyivät kirkon konservatiivisen näkökannan alla, vaikka niitä tietynlaisesta progressiivisuudesta ylistettiin, koska ainoastaan miehelle on sallittu useampi vaimo – nainen pysyy yksiavioisena ja saman sukupuoliset liitot ovat kiellettyjä.

Mediassa moniavioiset lahkot myös käyttävät itsestään nimitystä ”mormoni ” ja näkevät itsensä Smithin uskonnon jälkeläisinä, vaikka valtavirran mormonikirkko pitkään vastusti sitä, että pääkirkosta irtaantuneet haarat kutsuvat itseään mormoneiksi (Weber 2019, 9–10).

Monessa kirkon ulkopuolisessa mediassa mormoneiksi kutsutaan ja ymmärretään ei vain valtavirran mormonit vaan siitä lähteneet lahkolaiset ja tämä voi olla ehkä osasyynä myös sille, että vuonna 2018 pääkirkko ”sai ilmoituksen Jumalalta”, että heitä ei enää kutsuttaisi mormoneiksi vaan Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon jäseniksi, käyttäen kirkon virallista nimeä (Weber 2019, 9). Omasta kokemuksestani kirkossa tiedän, että monet mormonit paheksuvat nimitystä mormoni ja sitä, että kirkon ulkopuolinen media käyttää nimitystä vapaasti muistakin kuin valtavirtamormoneista. Tästä huolimatta päätin käyttää tässä tutkielmassa mormoni – nimitystä, koska kaikki tutkimuskirjallisuus¹, jota olen mormoneista lukenut, käyttää mormoni – nimitystä.

Mormonit eivät puhu moniavioisuudesta julkisesti ja nykyään moniavioisuuden ajatellaan olevan Jumalan ”ilmoitus”, joka annettiin tiettyyn aikaan mormonihistoriassa, jotta Utah, jonne mormonit 1800-luvulla muuttivat, saataisiin asutettua ja täytettyä (Bennion 2012, xiii). Epävirallisesti monet kirkon johtajat kuitenkin ovat myöntäneet, että moniavioisuus on ”ikuinen periaate”, eli moniavioisuutta tulnaisiin harjoittamaan mormonien taivaassa (Bennion 2012, xiii). Monelle mormonille moniavioisuus on kiperä asia hyväksyä, erityisesti naisille, ja mormonismissa siitä onkin tullut asia, jota vältetään viimeisen asti ja jos se ei onnistu, käytetään sitä vitsailun aiheena jännitteen helpottamiseksi mormonipiireissä (Bennion 2012, xiii). Mitä muistan itse mormonimediasta nuoruudessa, ei missään videoissa, joita katsoimme

---

¹ Tämä tutkimuskirjallisuus sisältää sekä mormonikirkon ulkopuolisia että kirkon omia historioitsijoita ja mormoni – termi on yleinen käytösana näissä akateemisissa teksteissä.

kirkon historiassa ikinä mainittu sanallakaan moniavioisuutta. Ollessani lähetystyössä kävimme myös vierailulla kirkon päämajassa Salt Lake Cityssä, kirkon toisen profeetan, Brigham Youngin talossa ja tämän kiertueen aikana mainittiin vain kerran Youngin olleen moniavioinen. Tämä on mielestäni mielenkiintoinen ristiriita siitä, kuinka moniavioisuus on kirkon ulkopuolella yksi mormonismien tunnetuimpia piirteitä, mutta mormonikirkossa, jossa moniavioisuus syntyi, on kyseinen asia lakaistu maton alle. Tämä on johtanut varmaankin mormonien haluun olla pidettävämpiä, ja halu näyttää normaalimpi kuva kirkon ulkopuolisille johti mormonimedian uuteen nousuun 2000-luvulla.

2.3 Mormonimedia nykyään

Mormonien keskuudessa ajatus siitä, että media antaa heistä epärealistisen kuvan, on elänyt sitkeästi nykypäivään asti (Duffy 2010, 114). Mormonikirkossa myös usein jopa neutraali kuvaus mormoneista nähdään halventavana ja negatiivisena (Duffy 2010, 114). Tämä johti 2000-luvun alussa mormonien omaan elokuvakulttuuriin, missä mormonit tekivät itse elokuvia mormoneista ja kirkon historiasta (Haws 2012, 193). Kirkko oli jo paljon aikaisemmin alkanut käyttää mediaa hyväkseen, kuten edellä mainitsin, ja tuotti ensin kirkon sisällä lähetystyötarkoituksiin mediaa mutta laajensi uuden vuosituhannen alussa mediatuotantonsa tekemään hyvin rahoitettuja mediatuotoksia Raamatun tai Mormonin kirjan tapahtumista ja kirkon omasta historiasta muillekin kuin vain mormoniyleisölle (Haws 2012, 193). Näitä elokuvia näytettiin myös kirkon jäsenille ympäri maailmaa ja muistan itse ainakin yhden elokuvan kohdalla, että siitä järjestettiin 2000-luvun alussa omassa seurakunnassamme näytäntöjä, jonne oli vapaa pääsy.

2000-luvulla internet on myös luonut omat haasteensa ja siunauksensa mormoniyhteisölle. Internetin ja sosiaalisen median välityksellä on helpompi seurata mormonikirkon mediaa, kuten kirkossa puolivuoittain järjestettävää ”yleiskonferenssia”, missä kirkon johtajat puhuvat, sekä olla yhteydessä muihin mormoneihin (Östman 2019, 283, 285). Internet ja sosiaalinen media on myös luonut haasteita mormonikirkolle, koska sieltä löytyy paljon tietoa esimerkiksi kirkon historiasta, jota ei ennen ollut vapaasti saatavilla, ja mormonijohtajat ovatkin varoitelleet jäseniä internetissä pyörivästä informaatiosta, joka poikkeaa kirkon luomasta narratiivista (Östman 2019, 104, 309–310). Tutkimani Joseph Smithistä kertovaokuva löytyy YouTubesta mormonikirkon virallisilta sivuilta ja kirkko käyttääkin varsinkin

tehokkaasti hyväkseen sosiaalisen median alustoja erityisesti nuorille suunnatun materiaalin levittämisessä.

Kuvaukset erityisesti kirkon perustajasta, Joseph Smithistä, ja uusi kiinnostus mormonikirkon ensimmäiseen ”profeettaan” heräsi uudestaan henkiin 2000-luvun vaihteessa (Haws 2012, 205). Kirkon jäsenten tekemissä dokumenteissa tai elokuvissa huomattavaa on se, että vaikka niissä saatettiin haastatella tutkijoita, jotka eivät ole mormoneita, kuvaus Smithistä on niissä täysin sympaattinen eikä välttämättä vastaa Smithin todellista historiallista hahmoa (Haws 2012, 205). 2000-luvulla ilmestyi myös kaksi versiota Joseph Smithin elämästä, jotka poikkesivat toisistaan radikaalisti kuvatessaan Smithin elämää ja luonnetta – mormonihistorioitsija Richard Bushmanin kirjoittama elämäkerta Joseph Smithistä, *Rough Stone Rolling* (2005) ja mormonikirkon tuottama elokuva Smithin elämästä, *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*.

Bushmanin kirjan lukeneena on aika selvä nähdä, kuinka paljon mormonikirkon tuottama elokuva Smithin elämää kaunistelee. Bushman käsittelee varsin yksityiskohtaisesti sekä Smithin ensimmäisen näyn eri versioita ja Mormonin kirjan käännöstä kiven ja hatun avulla. Kumpaakaan näistä ei näytetä elokuvassa, vaan filmille on kuvattu tunnetumpi sovitus, jota on opetettu mormoneille pitkän aikaa. Ensimmäisestä näystä on elokuvassa mukana vain sen tunnetuin mukaelma ja elokuvan mukaan Smith käänsi Mormonin kirjan löytämistään kultalevyistä. Moniavioisuudesta ei valitettavasti Bushmankaan kirjoittanut melkein mitään, vaan se jäi Smithin elämän muiden tapahtumien varjoon Bushmanin kirjassa. Elokuva ei tietysti maininnut sanallakaan moniavioisuutta. Muistan aika selvästi, että Joseph Smithistä kertovaa elokuvaa mainostettiin 2000-luvulla mormonikirkon sisällä varsin laajasti ja sitä näytettiin viikoittain mormonilähetysaarnajille koulutuskeskuksessa Provossa, Utahissa. Bushmanin kirjan olemassaolosta taas sain tietää vasta vuosikymmen myöhemmin, koska sitä ei mitenkään mainostettu kirkon sisällä ainakaan minun aikanani, vaikka Bushmanin kirja ja Smithistä kertova elokuva ilmestyivät samaan aikaan.

Elokuvan *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* tuotannosta löytyy hyvin vähän tietoa. Mormonikirkon omilta sivuilta löytyy vain versio elokuvasta katsottavaksi. IMDb mainitsee, että elokuva on sekä mormonikirkon tuottama että levittämä ja molemmat sen tekijät ovat mormoneita heidän IMDb profiileistaan päätellen (IMDb.com/2022). Wikipedia oli toinen lähde, mistä löysin hieman lisää tietoa. Elokuvan ensi-ilta oli Joseph Smithin muistorakennuksen teatterissa Utahin osavaltion pääkaupungissa Salt Lake Cityssä

(Wikipedia.org/2022). Kirkko näytti elokuvaa myös useissa vierailijakeskuksissaan ja on kääntänyt sen usealle kielelle (Wikipedia.org/2022). Kirkon uutissivustolla Desert News, oli lyhyt artikkeli elokuvan valmistumisesta. Elokuvan käsikirjoitus tarkastutettiin mormonikirkon johtajilla ja sen ensi-iltapäivämäärää nopeutettiin, jotta se osuisi samalle päivälle kuin Joseph Smithin syntymä (Deseret News/2004). Elokuvan tarinan toivottiin myös kiinnostavan kirkon ulkopuolisia ja että ei-mormonit näkisivät Smithin hahmon miehenä eivätkä pelkästään uskonnollisena johtajana (Deseret News/2004).

Mormoneista ilmestyi 2000-luvulla jonkin verran mediapätkiä myös kirkon ulkopuolisessa mediassa, enimmäkseen joko komediallisissa sarjoissa, joissa mormonismille naurettiin hyväntahtoisesti (Haws 2012, 200–201). Oli myös viihteellisiä draamoja, missä mormonihahmo saattoi olla kompleksissa sivuroolissa uskonsa menettäneenä tai kuten aiemmin kirjoitin, sarjoja, jotka kuvasivat moniavioisuutta (Haws 2012, 200–201). Nämä kuvat mormoneista kirkon ulkopuolisessa mediassa eivät auttaneet normalisoimaan mormonikirkon imagoa tavallisena amerikkalaisena uskontona ja vielä pitkään 2000-luvulle suurin osa amerikkalaisista yhdisti mormonit vahvasti moniavioisuuteen ja kirkon nuoriin lähetyssaarnaajiin siisteissä puvuissa (Haws 2012, 203). Tämä johti osaltaan kirkon uudistuneeseen mediahankkeeseen sekä kirkon sisällä että sen ulkopuolella, ja monia uusia elokuvia kirkon historiasta ja mormonien nykyelämästä tehtiin mormoneille katsottavaksi ja kirkon ulkopuolisille taas luotiin nähtäväksi mainoskampanjoita mormonismista (Haws 2012, 203, 205).

2010-luvulla mormonikirkko panosti erityisesti kampanjaan, jonka tarkoituksena oli normalisoida termi ”mormoni” ja kirkko tuotti monia lyhyitä videoita nimeltä ”I’m a Mormon”, joita näytettiin televisiossa ja internetissä (Haws 2012, 246). Tämän kampanjan aloitus johtui enimmäkseen Broadwaylla nähtävästä *Book of Mormon* (2011) – musikaalista, joka esitti mormonionpeja hauskoina ja myös vähän naurettavina (Haws 2012, 245–246). Kaikki kirkon jäsenet eivät hyväksyneet tätä ”I’m a Mormon” mainostusta, koska mainoksissa esiintyneet mormonit eivät kaikki esittäneet tyypillistä siistin ulkomuodon omaavaa mormonia ja 2010-luvun loppupuolella tulikin mormonikirkon johtajan vaihtuessa ”ilmoitus”, että sanaa mormoni ei enää pitäisi käyttää kirkon jäsenten keskuudessa (Haws 2012, 247; Weber 2019, 9).

Seuraavassa osiossa keskityn mormonikirkon syntyyn ja 1800-luvun Yhdysvaltojen uskonnolliseen historiaan. Tutkin, kuinka taikausko oli oleellinen osa Smithin omia

uskomuksia ja vaikutti vahvasti varhaisen mormonikirkon historiaan. Käyn myös lyhyesti läpi nykyisen mormonikirkon opetukset kirkon omasta historiasta keskittyen enimmäkseen Mormonin kirjaan, moniavioisuuteen ja Smithin ensimmäiseen näkyyn.

3 Historia ja Joseph Smith

3.1 Yhdysvaltojen uskonnollista historiaa

Käytän tässä ja Amerikan varhaista taikauskoa koskevassa osuudessa enimmäkseen Nathan O. Hatchin kirjaa *The Democratization of American Christianity* (1989) ja D. Michael Quinnin teosta *Early Mormonism and the Magic World View* (1998). Yhdysvaltojen itsenäisyystaistelu tai ”vallankumous” vuonna 1776 on vaikuttanut amerikkalaisen yhteiskunnan ja ajattelutavan syntyyn luultavasti enemmän kuin mikään muu tapahtuma heidän historiassaan (Hatch 1989, 5–6). Tämä pätee myös USA:n uskonnolliseen maisemaan – Yhdysvaltojen itsenäisyys laajensi huomattavasti amerikkalaisten itsenäistä ajattelukykyä, erityisesti mitä tuli ideoihin ”vapaudesta, tasa-arvosta, suvereenisuudesta ja poliittisesta representaatiosta” (Hatch 1989, 6). Kunnioitus auktoriteettia, perinteitä, statusta ja koulutusta kohtaan taas vähenivät USA:n itsenäisyyden seurauksena (Hatch 1989, 6). Nämä seikat loivat hyvin hedelmällisen maaperän monien uskontokuntien synnylle, varsinkin kouluttamattomien amerikkalaisten keskuudessa, johon myös Joseph Smith kuului.

Yhdysvaltojen historiassa kaksi evankelista kirkkokuntaa ovat nousseet yli muiden ja joista syntyi myöhemmin pienempiä lahkoja – metodistit ja baptistit (Hatch 1989, 3; Finke & Stark 2005, 59). Mitä enemmän ihmisiä Yhdysvaltoihin tuli ja syntyi, sitä enemmän pappeja ja uusia kirkkokuntia ilmestyi – vuonna 1845 pappeja oli jo yli 40 000 (Hatch 1989, 3–4). Uudet uskonnolliset lahkot eivät esimerkiksi halunneet maksaa veroja ”väärille uskonnoille” ja tämä johti liittoumaan uskonlahkojen ja vapaa-ajattelijoiden välillä, jotka taas eivät halunneet verojensa menevän millekään uskonnolliselle yhteisölle (Finke & Stark 2005, 60).

Uskonlahkot eivät välttämättä halunneet uskonnonvapautta muille kuin itselleen, mutta tämä johti pidemmän päälle hyvin amerikkalaiseen uskomukseen, että uskonnonvapauden säilymiseksi piti syntyä ”säätelämätön, vapaisiin markkinoihin perustuva uskonnollinen talous” (Finke & Stark 2005, 60).

Yhdysvalloissa monien uskontokuntien synty tarjosi monille maallikoille ja köyhemmille henkilökohtaisen Jumala - suhteen ja mahdollisuuden itse nähdä näkyjä (Hatch 1989, 4). Näitä myöhempiä uskonnollisia lahkoja yhdisti, kuten Amerikan toisessa traditiossa populismissa, ulkopuolisena nähty karismaattinen ja nuori johtaja, lähetystyön tekeminen, normiuskomusten vastustaminen ja oman kirkkokunnan rakentaminen (Hatch 1989, 4–5).

Tähän kaoottiseen aikakauteen 1800-luvun alussa sijoittui mormonikirkon synty ja kun itse katson mormonien oppeja ja uskomuksia, on mielestäni suhteellisen helppo nähdä, kuinka paljon Yhdysvaltojen itsenäisyys ja amerikkalainen ajattelutapa on Smithin perustamaa kirkkoa muokannut.

Yhdysvaltojen kansalaisilla oli itsenäistymisen jälkeen hyvin vähän mitään yhteistä, mihin nojata (Hatch 1989, 63). Epämääräinen käsite vapaudesta ja Amerikan itsenäisyyden julistajien periaatteista olivat asiat, jotka jotenkin yhdistivät Yhdysvaltojen kansalaisia (Hatch 1989, 63). Uudisasukkaiden jatkuva muuttovirta eri siirtokunnista toiseen vahvisti amerikkalaisen yhteiskunnan pirstaloitumista 1800-luvun alussa ja tämä yhteiskunnan laajempi sirpaloituminen näyttäytyi myös Yhdysvaltojen uskonnollisessa elämässä (Hatch 1989, 64). Tämän ajan uskonnolliset yhdyskunnat toimivat laajasti levittäytyneenä mutta vahvasti jakautuneena eri leireihin ja uskonnollisiin käsityksiin (Hatch 1989, 64). Kirkot ja uskonnot Yhdysvalloissa 1800-luvun alussa nojasivat erityisesti kansansuosioon ja nämä uudet kansanomaiset uskonnot olivat usein niitä, joihin iso määrä kansalaisia liittyi, mormonismi mukaan lukien (Hatch 1989, 65).

Joseph Smithin perhe köyhtyi ja velkaantui ennen Joseph jr. syntymistä, ja lapsuudessaan ja aikuisuudessaan Smith oli jatkuvasti muuttovirran vietävänä (Hatch 1989, 113). Lavantauti lapsuudessa jätti Joseph jr. rammaksi muutamaksi vuodeksi ja kymmenen vuotta myöhemmin Smithin vanhemmat häädettiin farmiltaan Palmyrasta, New Yorkin osavaltiossa (Hatch 1989, 113). Nämä koettelemukset Smithin lapsuudessa vaikuttivat vahvasti hänen omiin uskomuksiinsa amerikkalaisesta demokratiasta ja uskonnosta (Hatch 1989, 113). Useiden eri uskontojen kilpailu jäsenistä ja uskonnollisesta auktoriteetista johti lopulta Smithin päätökseen perustaa oma uskonto, joka olisi puhtaampi ja hengellisempi kuin hänen aikansa kirkot (Hatch 1989, 114). Tämä halu löytää kristinuskon alkuperäinen puhtaus ja hengellisyys näkyi myös siinä, että Smith ei karsastanut valtavirrasta poikkeavia näkemyksiä ja metodeja omassa kirkossaan, kuten taikauskoa, vaan sen sijaan omaksui monia näkemyksiä kristinuskon ulkopuolelta (Hatch 1989, 114). Analysoimassani elokuvassa ei kuitenkaan nähdä tätä kontekstia mormonikirkon synnylle, vaan elokuvassa keskitytään paljon enemmän Smithin jumalalliseen kutsuun ja mormonikirkon valittuun asemaan verrattuna muihin uskontoihin.

1800-luvun pastorit ja uskonlahkojen johtajat olivat tavallisia kansalaisia, usein seurakuntansa jäsenien naapureita, ystäviä tai sukulaisia ja vailla korkeampaa koulutusta, toisin kuin

Euroopassa, ja tämä johti läheisempiin suhteisiin seurakuntalaisten kanssa (Finke & Stark 2005, 76). Tämä uskonlahkojen johtajien tausta erotti ne vahvasti muista valtavirran uskonnoista, ja mormonikirkko kuului osaksi tätä kouluttamattomien kansalaisten luomaa uskonnontarjontaa (Finke & Stark 2005, 76). Smith sopi varsin hyvin tähän malliin, ja hän käytti erityisesti ”hengellisiä lahjojaan”, kuten ”lasiin tai kiveen katsomista”, aarteensintään elämänsä varhaisessa vaiheessa (Hatch 1989, 114). Erityisesti taikauskolla, mitä nämä ”hengelliset lahjat” usein olivat, tuli olemaan suuri merkitys mormoniuskonnossa ja tätä aion käsitellä tarkemmin seuraavassa osiossa.

3.2 Taikausko ja mormonismi

Mormoniuskonnolla ja Joseph Smithillä on erikoinen suhde varhaisen Amerikan taikauskoon. Usko taikuuteen on ollut läsnä monessa kulttuurissa ja uskonnossa, kristinusko ja siirtomaajan Amerikka mukaan lukien (Quinn 1998, 1). Keski-ajan ja renessanssin Euroopassa monet katolisen kirkon rituaalit nojasivat enemmän taikauskoon ja maagisiin pyhänjäänöksiin kuin puhtaaseen uskoon jumaluuteen (Quinn 1998, 7). Näitä taikauskomuksia ei Yhdysvalloissa pystynyt edes valistuksen aika eli niin kutsuttu ”järjen aikakausi” 1600- ja 1700-luvuilla poistamaan (Quinn 1998, 8–9). Taikausko pysyi erityisen vahvana maalla asuvien amerikkalaisten keskuudessa, joihin myös Smithin perhe kuului (Quinn 1998, 9).

Näkyjen näkeminen ja hengelliset lahjat kiellettiin Amerikan perinteisissä protestanttikirkkoissa ja ne nähtiin itse asiassa enemmän paholaisen vaikutuksena kuin minkään jumalallisen ilmiön seurauksena (Quinn 1998, 13–14). Monet Smithin aikalaiset kuitenkin väittivät näkevänsä taivaallisia näkyjä, saavansa enkelien palvelusta ja omaavansa hengellisiä voimia (Quinn 1998, 14). Elokuvasa Joseph Smith: Prophet of the Restoration itse asiassa viitataan protestanttikirkkojen epäilyihin jumalallisia näkyjä kohtaan, kun näemme nuoren 14-vuotiaan Joseph Smithin kertovan kohtaamisestaan Jumalan ja Jeesuksen kanssa protestanttipapille ja pappi tyrmää heti alkuunsa Smithin tarinan mahdottomana. Elokuva ei mainitse Smithin muita aikalaisia, jotka näkivät näkyjä ja joiden visioissa oli hämmästyttäviä samankaltaisuuksia Smithin omien näkyjen kanssa (Quinn 1998, 14–15). ”Aarteenkaivuu”, eli aarteen etsiminen taikavarpujen avulla oli myös yksi laajasti harjoitettu taikauskoinen käytäntö, jota Smithin perheen asuinalueella harjoitettiin (Quinn 1998, 25). Smithin isä, Joseph Smith vanhempi, oli varsin taikauskoinen, erityisesti mitä tuli

takavarpujen ja ”aartenkaivuun” käyttöön ja nuorempi Joseph peri tämän taikauskon isältään ja harjoitti sitä varsin usein ennen mormoniuskonnon perustamista (Quinn 1998, 33,54).

Toinen tauskoinen käytäntö, joka myöhemmin tuli merkitykselliseksi mormonien historiassa, oli Smithin ”näkiäkivien” käyttö (Quinn 1998, 43). ”Näkiäkiivet” olivat pieniä pyöreitä kiviä, jotka tavallisesti laitettiin hatun sisälle, ja hattuun katsoja väitti saavansa näin ylilmaallisia ilmoituksia (Quinn 1998, 41). Nykyihmisen kannalta katsottuna tällaiset uskomukset näyttävät pikemminkin oudoilta ja ehkä naurettaviltakin kuin jumalallisilta, joten on ymmärrettävää, että en itse koskaan kuullut näistä käytännöistä ja uskomuksista mormonina ollessani, vaikka kyseiset tauskoiset käytännöt ja uskomukset olivat varsin tärkeitä alkukirkon kehitykselle. Monet alkukirkon mormonijäsenet yhdistivät myös Smithin uskonnolliset näyt vahvasti hänen aartenetsintäänsä ja Mormonin kirjan ”kultalevyjen” löytymiseen (Quinn 1998, 139). Smithin luona vuonna 1823 vierailut ”henki” vaihtui enkeliksi vuonna 1830 Smithin kertoman mukaan (Quinn 1998, 140). Tämä oli epätavallista, koska 1800-luvun alun kristinuskon parissa enkeli ei ollut henkiolento, vaan ”henki viestinviejänä” oli ennemminkin yleistä juuri Amerikan varhaisen taikauskon piirissä (Quinn 1998, 140). Smithin näyissä oli elementtejä myös paljon muiden Smithin aikalaisten kertomista henkivierailuista, ja nämä liittyivät vahvasti sen ajan Yhdysvaltojen taikauskoon hengistä, unista ja näyistä (Quinn 1998, 140–141). Tutkimassani elokuvassa on pyyhitty pois kaikki viitteet sekä aartenkaivuuseen että taikauskoon, joka oli erittäin keskeistä Smithin varhaiselle uskolle.

Joseph Smith ja hänen aikalaisensa, joista suurin osa asui maalla kaupunkien sijaan, yhdistivät taikauskon vahvasti uskontoon ja mielsivät taikauskon uskonnon alamaiseksi (Quinn 1998, 142). Kiinnostavaa itselleni oli tietää, että monet Smithin näyistä ja visioista noudattivat itse asiassa varsin tarkasti varhaisen Yhdysvaltojen tauskoisia perinteitä ja että tämä oli hyvin normaalia kristittyjen keskuudessa monilla Yhdysvaltojen vähemmän asutuilla alueilla (Quinn 1998, 142–143). Kultalevyt, jotka Joseph Smith löysi kertomansa mukaan 1823, tapahtui monien Smithin aikalaisten mukaan Smithin hallussa olevan näkiäkiven avulla, johon Joseph katsoi ja näki levyjen sijainnin (Quinn 1998, 145–146). Smith ja hänen aikalaisensa myös yhdistivät levyt vahvasti aartenetsintään ja toisin kuin analysoimani elokuva esittää Smith ei saanut levyjä heti haltuunsa vaan häntä kiellettiin ottamasta ne kaksi kertaa, koska hän halusi käyttää levyjä rikkauksien saamiseen, josta hänen piti tehdä parannus (Quinn 1998, 146–147). Jotkut lähteet myös väittävät Smithin kertoneen sammakosta, joka muuttui mieheksi hänen yrittäessään ottaa levyjä piilopaikastaan, kieltäen Smithiä koskemasta levyihin (Quinn 1998,

148–149). Tämä tapahtuma oli myös vahvasti liitetty sen aikaiseen taikauskoon (Quinn 1998, 148–149). Mitä luultavimmin Smith kuitenkin tarkoitti salamanteria, jota pidettiin ajan taikauskon mukaan pyhänä, kun taas sammakko nähtiin paholaisen välineenä (Quinn 1998, 152–153).

Mormonin kirja itsessään sisältää paljon Smithin ajan okkultismiin viittaavia sanontoja ja tulkintoja (Quinn 1998, 193). Egyptiläiset hieroglyfit, joista Smith väitti teoksen kääntäneensä, oli juuri siihen aikoihin Smithin naapuruston kiinnostuksen kohteena egyptiläisen muumion ollessa näytteillä läheisessä kaupungissa (Quinn 1998, 193–194). Monet muutkin Smithin uskomukset perustuivat sen ajan okkultismikirjoihin, kuten esimerkiksi kabbalateksteihin ja monet mormonijäsenet uskoivat esineiden, kuten nenäliinan, parantavaan voimaan, joka uskomus oli peräisin taas Raamatun ajan taikauskosta (Quinn 1998, 296–298, 313). Analysoimassani elokuvassa näytetään sen sijaan, että Smith parantaa ”Jumalan voiman avulla”, eikä parantavia esineitä mainita elokuvassa kertaakaan. Mormonin kirjan kohdalla sille, että kirja käännettiin ”Jumalan voimalla”, annetaan hyvin tärkeä rooli ja elokuva painottaa sitä, että kirjan teksti on jumalallinen ja se, että Mormonin kirja sisältää varsin paljon taikauskoista tekstiä on sivuutettu.

3.3 Ensimmäinen näky, Mormonin kirja ja moniavioisuus

Kuva 1 esittää Mormonin kirjan käännöstyötä kuten se näytetään mormonien maalauksissa

Kuva 2 näyttää, miten käännöstyö todellisuudessa tapahtui, eli Smith laittoi kiven hatun sisään ja ”katsoi” hattuun
Taide: Pauliina Holopainen

Ohessa on kaksi taiteilijaystävänäni tekemää piirrosta siitä, miten mormonien pyhän kirjan, Mormonin kirjan, kääntäminen on esitetty kirkon jäsenille. Kuva 1, jossa Smith sanelee

kultalevyistä kirjurille, on se versio, jonka itse olen nähnyt monien kirkon seurakuntarakennuksien seinillä ja kirkon virallisessa oppimateriaalissa. Kuva 2 taas on lähempänä sitä, miten Mormonin kirja todellisuudessa ”käännettiin”, jossa Smith katsoo kiveen, joka on laitettu hatun sisälle. Tätä ”hatusta kääntämistä” ei olla yleisesti kerrottu mormonijäsenille ja monille mormoneille kuvan 2 esittämä tilanne on osa mormonikirkon vastustajien valheita (Östman 2019, 145). Mormonin kirja itsessään sisältää paljon suoraan kopioituja tekstejä Raamatusta ja kirjassa esitettävät väitteet siitä, että Amerikan alkuperäisasukkaat saapuivat Amerikkaan muinaisesta Israelista, on nykytieto osoittanut täysin vääräksi (Östman 2019, 155–156). Joseph Smithin moniavioisuudesta on myös varsin paljon aikalaistodisteita, mutta siitä ovat harvoin jäsenet kuulleet edes nykyään ja monille nykymormoneille Smithin moniavioisuus on tullut täytenä yllätyksenä (Östman 2019, 232).

Kirkko on laittanut nettisivuilleen esseetekstit näistä historiallisista epäkohdista, mutta ne löytyvät vasta monen klikkauksen päästä, ensin painamalla kirjasto-osiota ja sitten kirkon historia -osiota, josta löytyvät Gospel Topics Essays. Nämä esseet käsittelevät mm. Mormonin kirjan kääntämistä ja DNA – tutkimusta, moniavioisuutta ja kirkon rasismia (churchofjesuschrist.org). Esseissä on myös Smithin eri versiot omasta Ensimmäisestä näystään ja neljä esseetä mormonikirkon ja Smithin harjoittamasta moniavioisuudesta (churchofjesuschrist.org). Esseet on kirjoitettu mahdollisimman myönteisesti kirkkoa kohtaan, vaikka lähdekirjallisuus, joita esseet käyttävät eivät välttämättä kuvaile mormonihistorian tapahtumia kovin imartelevasti.

Mormonikirkon omissa oppimateriaaleissa nuorisolle tai nuorille aikuisille yksityiskohtiin ei mennä myöskään Joseph Smithin elämää käsiteltäessä. Nuoremmille pidettyjä uskontotunteja kutsutaan kirkossa seminaariksi ja vanhemmille taas instituutiksi ja itselläni on kirkon historiaan liittyvät kirjat sekä seminaarista ja instituutista. Katsoessani läpi näitä kirjoja on hyvin selvää, että suuria paloja kirkon historiasta jätetään täysin käsittelemättä – seminaarilaisille ei opeteta moniavioisuudesta melkein mitään ja Mormonin kirjan ”kääntäminen” kiven ja hatun avulla sekä Smithin ensimmäisen näyn eri versiot eivät saa minkäänlaista näkyvyyttä näissä oppikirjoissa. Esimerkiksi mormonikirkon koululaitoksen julkaisemassa kirjassa kirkon historiasta, Kirkon historia aikojen täytyessä, näemme melkein saman kuvan Mormonin kirjan kääntämisestä kuin yllä vasemmalla esiintyvä kuva (Kirkon koululaitos 1997, 53). Tässä kirkon virallisesti hyväksymässä historiankirjassa moniavioisuudelle, joka oli pitkään osa mormonikirkon historiaa, on omistettu hyvin lyhyt osio ja sekin on osana Smithin näkemystä avioliitosta yleensä eikä omana erillisenä osionaan

(Kirkon koululaitos 1997, 255–256). Mielenkiintoista kyllä tässä historiikissa tai kirkon julkaisemissa esseissä keskitytään vain miesten näkökulmaan moniavioisuudesta ja kuinka vaikeaa se oli heille. Mormoninaisten, jotka joutuivat moniavioisuuden hyväksymään, mielipiteitä moniavioisuudesta ei kirkon julkaisemassa oppimateriaalissa ole lainkaan ja esseissäkin siteerataan vain lyhyesti mormoninaisten ajatuksia moniavioisuudesta.

Seuraavassa osiossa pääsen käsittelemään itse elokuvaa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* ja kuinka elokuva esittää nämä yllä mainitut historialliset faktat. Keskityn analyysissäni enimmäkseen historialliseen elokuvaan sekä Campbellin sankariteoriaan, joiden kautta tarkastelen, miten Joseph Smith esitetään historiallisena henkilönä ja fiktiivisenä sankarina elokuvassa. Käyn läpi myös Smithin moniavioisuuden tutkimalla lyhyesti elokuvan naiskuva.

4 Joseph Smith – sankari vai huijari?

4.1 Historiallinen elokuva ja Joseph Smith

Mormonien keskuudessa on hyvin vahvana vallalla käsitys, että ei-mormonien kertomat tarinat mormoneista ovat puutteellisia ja virheellisiä, elleivät täysin keksittyjä (Haws 2013, 204). Muiden kuin mormonien tekemiä tarinoita ei nähdä mormonikirkossa todenmukaisina, ja suurin osa mormonien tekemästä viihdemateriaalista on kohdistettu mormoneille (Haws 2013, 204–205). Historioitsijat, jotka eivät ole mormoneja, ovat huomauttaneet, kuinka mormonihistorioitsijat usein vain hyväksyvät sen, että heidän uskontonsa pitää sisällään kaikki vastaukset ja historialliset faktat ovat joko sivuseikka tai vahvistavat tunnettua versiota mormonismien synnystä (Foster 1992, 113–114). Tämä näkemys historiasta on vuotanut myös mormonien luomiin elokuvaan omasta historiastaan eikä *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* ole tässä asiassa poikkeus.

Ongelmana voidaan ajatella näiden mormonielokuvien kohdalla, että elokuvat mormonien historiasta on tehty ei vain kohottamaan kirkon jäsenten omaa uskoa, mutta myös toimimaan paikkaansa pitävänä historiallisena tallenteena mormonikirkosta kiinnostuneille tutkijoille (Haws 2013, 193). Tällaisen tietynlaisen historian rakentaminen historiallisesta henkilöstä voi johtaa myöhemmin tunteeseen, että itseä on johdettu harhaan, kun saa myöhemmin tiedon, että kirkon historian tapahtumat eivät menneenkään aivan kuten kirkko väittää (Salt Lake Tribune 04/2012).

Yksi räikeimmistä esimerkeistä liittyen Joseph Smithin elämään ja kirkon muovaamaan kuvaan hänestä käsittelemässäni elokuvassa, on mormonien harjoittama moniavioisuus. Moniavioisuus alkoi Smithin elämässä jo niinkin varhain kuin vuonna 1831 ja oli itse asiassa ensimmäinen ”jumalallinen ilmoitus”, joka Smithin kerrotaan avioliitosta saaneen (Newell & Avery 1994, 64–65). Itse elokuvassa *Joseph Smith: Prophet of the Restoration*, Smithin kiinnostusta naisiin ja moniavioisuuden syntyä keskeisenä oppina mormonikirkossa ei mainita sanallakaan. Jos katsoja, joka ei tiedä mitään mormonismista tai sen perustajasta, näkisi ainoastaan kyseisen elokuvan Smithin elämään liittyen, saisi hän erittäin harhaanjohtavan kuvan sekä Smithistä itsestään että mormonien historiasta.

Historiaa ei pysty puristamaan yhteen tiettyyn muottiin tai näkökulmaan ja todeta, että tämä on mitä oikeasti tapahtui, mutta historiallisen elokuvan kohdalla tämä lähestymistapa on varsin yleistä (Rosenstone 1995, 26–27). Erityisesti amerikkalainen historiallinen elokuva usein kaunistelee sekä päähenkilöään että historiallisia tapahtumia tämän ympärillä, luoden päähenkilöstään ja häneen liittyvästä historiasta ”sankarillisen narratiivin”, johon amerikkalaisen yleisön on helppo samastua (Rosenstone 1995, 123). Mormonismi on juuriaan myöten amerikkalainen uskonto, joten on varsin luonnollista, että kirkon elokuvat omasta historiastaan seuraavat amerikkalaisen historiallisen elokuvan kaavaa ja luovat historiallisesta henkilöstä elokuvassa vaikeuksien ja koetuksien kautta syntyvän sankarin.

Joseph Smith: Prophet of the Restoration elokuvaa voi ajatella elämäkertä elokuvana. Siinä on kuitenkin niin paljon keksittyjä tapahtumia, että en ole varma voiko sitä ajatella puhtaasti draamallisena elämäkertäelokuvana, joka kuvaa suhteellisen uskollisesti historiallisia tapahtumia. Jotkut elokuvatutkijat välttävät käyttämästä sanaa ”fiktio” elämäkertä elokuvista, eli *biopicista*, koska sen ajatellaan merkitsevän, että elokuva on enimmäkseen täynnä asioita, joita ei tapahtunut (Bingham 2013, 248). Monet elokuvatutkijat käyttävätkin *biopic* - elokuvia kuvailemaan sanaa ”draama”, joka ilmentää pikemminkin elokuvan historiallisten henkilöiden ja tapahtumien uudelleen esittämistä ja luomista (Bingham 2013, 248). Itse tutkimaani elokuvaa katsoessa on aika helppoa ajatella, että mormonikirkko on luonut uudestaan Joseph Smithin kuvitteellisena hahmona eikä historiallisena henkilönä. Smith hahmona on niin dramatisoitu ja tapahtumia elokuvassa keksitty Smithin elämään ja luonteeseen, että itselleni on vaikea ajatella elokuvaa ”historiallisena” elokuvana. Tämän muutoksen tarkoituksena on luultavasti ollut rakentaa Smithistä sankaria ja muista täysin eroavaa Jumalan valittua sanansaattajaa.

Yksiselitteinen toteamus elokuvan alussa siitä, että elokuvan tapahtumat ovat totta, voi myös nähdä erinäisenä narratiivisena strategiana, jonka tarkoitus on esittää historiasta vain tietty versio ja tämän historian voi tulkita vain yhdellä tavalla (Rosenstone 1995, 22). Tällainen kertova tapa on varsin yleistä historiallisille elokuville ja se sulkee pois mahdollisuudet vaihtoehtoisille tulkinnoille ja monimutkaisuuksille historiallisista tapahtumista (Rosenstone 1995, 22). Mormonikirkko on selvästi päättänyt vahvasti nojata Joseph Smithistä kertovassa elokuvassaan vain yhden tulkinnan varaan – kaikki, mitä Smithille tapahtui, oli elokuvan mukaan todellista ja historiallisesti faktuaalista.

Historiankirjoitus nojaa yleisesti tiettyjen asioiden sivuuttamiseen ja lyhentämiseen, kun taas historiallisessa elokuvassa käytetään usein muuntelua ja keksittyjä asioita historian kertomiseen (Rosenstone 1995, 203). Parhaimmat historialliset elokuvat toteuttavat historiallista tehtäväänsä luomalla uusia visuaalisia keinoja esittää suhteemme menneisyyteen sekä esittämällä oman ”totuuden”, joka pärjää vertailussa historiallisen tarinan kirjoitettuihin versioihin (Rosenstone 1995, 202).

Yleisesti monet myös uskovat, että historiallinen elokuva näyttää paikkansapitävän version menneisyydestä (Rosenstone 1995, 211). Tämä uskomus on kuitenkin virheellinen ja elokuvat eivät pysty tätä tekemään, koska ne ovat keinotekoisia teoksia ja antavat historiasta ehkä sitä läheisesti muistuttavan kuvan mutta kuitenkin loppujen lopuksi epätodellisen version (Rosenstone 1995, 211). Jotkut elokuvat kertovat historiasta tämän keinotekoisuuden kautta tiettyjä historiallisia tapahtumia tai henkilöä kritisoivia tarinoita, toiset taas pitäytyvät ”historiallinen suurmies” tarinoissa. Mormonikirkon tekemä versio Joseph Smithin elämästä nojaa selvästi jälkimmäiseen narratiiviin.

Rosenstonen mukaan historiallinen elokuva heijastaa usein aikansa sosiaalisia ja poliittisia aiheita – tämän voi ajatella myös koskettavan tätä elokuvaa, joka on tehty mormoniyleisölle ja koskettaa aiheita ja historiaa, jotka mormoniyhteisö näkee tärkeinä (Rosenstone 1995, 48). Elokuva seuraa enimmäkseen draaman jalanjalkia, kuten monet historialliset filmit ovat tehneet (Rosenstone 1995, 51). Se seuraa yhden historiallisen henkilön elämää, vaikkakin tässä elokuvassa mielestäni voisi sanoa, että elokuvan tapahtumat ja sen historiallinen henkilö itse ovat suuresti keksittyjä. Historiallinen elokuva kuvaa usein päähenkilöitään tärkeämpinä kuin muita hahmoja tarinassa (Rosenstone 1995, 57). *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* elokuvassa näkyy myös tällaisia hetkiä, jolloin Joseph Smith kuvataan muiden yläpuolelle kohotettuna ja kamera kuvaa häntä alhaalta ylöspäin, jotta katsojakin näkee hänet niin sanotusti ”ylennettynä”. Esimerkiksi aina Smithin saarnatessa ihmisille hänen ympärillään, Smith on aina vähän ylempänä ja erillään yleisöstä. Tämä tapahtuu aina, kun Smith puhuu joukolle ihmisiä, oli se sitten sisä – tai ulkotiloissa. Smith on aina ylempänä muita ja seisoo yksin. Elokuvassa on tätä kautta yritetty luoda narratiivi Smithistä muista eroavana ja muita tärkeämpänä henkilönä, ellei peräti jumalallisena. Tämä on myös hyvin yleistä historialliselle elokuvalle, joka näkee historian yksittäisten henkilöiden tarinana (Rosenstone 1995, 57). Yleisesti nämä historialliset tarinat kuvaavat juuri miehiä ja kamera kuvaa heidät tärkeämpinä kuin muut hahmot (Rosenstone 1995, 57). Historialliset elokuvat kertovat yleensä tunnettujen ihmisten tarinan ja vaikka tarina olisikin maallikosta, on tämä

maallikko tehnyt jotain huomiota herättävää tai vaikuttavaa, joka päättyy historialliselle filmille (Rosenstone 1995, 57). Joseph Smithin voi ajatella olevan yksi tällainen historiallinen maallikkohenkilö, joka nousi köyhyydestä suuren uskontokunnan johtajaksi.

Historialliset draamat seuraavat usein kaavaa, missä autenttinen puvustus, kuvauspaikat tai tunnetut näyttelijät ovat tärkeämpiä kuin historiallinen tarkkuus ja näitä elokuvia voikin osuvammin kutsua ”historialliseksi romantiikaksi” (Rosenstone 1995, 29–30). *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* ei täysin seuraa tätä esimerkkiä, elokuvasta puuttuu esimerkiksi tunnetut näyttelijät, mutta elokuva sopii varsin hyvin keksityltä narratiiviltaan ja ideologiselta sisällöltään ”historialliseksi romantiikaksi”, joka painottaa keksittyä historiaa ja yksilön palvontaa enemmän kuin todellista historiaa ja historiallisen henkilön todellista elämää (Rosenstone 1995, 30).

4.2 Joseph Smith ja sankarimyytti

Joseph Campbellin sankarimyyttiä käytetään useimmissa keksityissä tarinoissa, olivat ne kirjoja tai elokuvia. Yksinkertaistettuna Campbell käy teoriakirjassaan Sankarin tuhannet kasvot läpi sankarin matkan, eli kuinka tarinan päähenkilöstä rakennetaan sankari. Tähän matkaan kuuluu mm. lähteminen seikkailuun, avun saaminen, koetusten kohtaaminen ja paluu sankarina takaisin. Tarkastelen tässä osiossa, kuinka uskollisesti *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* elokuva seuraa Campbellin sankarin tarinankaarta ja myös jos elokuva poikkeaa jossain kohdin tästä sankarimyytistä.

Usein ensimmäinen etappi sankarin matkalla on viestinviejän kohtaaminen, eli niin sanotun ”airuen” ilmestyminen, joka lähettää sankarin tehtävänsä suorittamaan (Campbell 1949, 58–59). Elokuvassa *Joseph Smith – Prophet of the Restoration* juuri tämänkaltaisen tapahtuma laittaa päähenkilön tapahtumien keskelle jo heti elokuvan alussa. Smith kokee uskonnollisen heräämisen 14-vuotiaana, elokuvan mukaan rukoillessaan metsässä ja mielenkiintoisesti myös Campbellin mukaan monissa sankaritarinoissa ”sanansaattajan” ilmaantuminen tapahtuu juuri metsässä (Bushman 2005, 39; Campbell 1948, 59). Elokuvassa Smith näkee ollessaan 14-vuotias näyn kahdesta olennoista, jotka nimeävät itsensä Jumalaksi ja Jeesukseksi. He ilmoittavat Smithille kaikkien kirkkojen olevan väärässä ja nimittävät Smithin alkuperäisen Kristuksen kirkon profeetaksi. Elokuvassa Smith myös kertoo näystään muille ja häntä vainotaan kylässään sen vuoksi.

Todellisuudessa Joseph Smith kirjoitti ensimmäisen version näystään ylös vasta noin 12 vuotta itse tapahtuman jälkeen vuonna 1932 ja tässä ensimmäisessä versiossa uskonnollisesta ilmestyksestä Smith keskittyi paljon enemmän henkilökohtaiseen syntien anteeksiantoon (Bushman 2005, 39). Smith ei myöskään historiallisen tiedon mukaan kertonut kenellekään näystään kuin vasta huomattavasti myöhemmin, joten on epätodennäköistä, että hän kohtasi elokuvassa esitettyä vainoa ilmestyksen takia (Bushman 2005, 39). Nämä tapahtumat Smithin nuoruudessa olivat osaksi hänen ympäristönsä ja kulttuurinsa tuotetta ja enemmän henkilökohtaisia kokemuksia kuin suuria historiallisia mullistavia asioita (Quinn 1992, 76–77). Se, että Smithin kokemukset eivät olleet ennennäkemättömiä tapahtumia oli jotain, mitä monien mormonikirkon johtajien oli vaikea hyväksyä ja iso osa johtajista hylkäsiikin tämän historiallisen todellisuuden (Quinn 1992, 76–77). Näin ollen ei ole niinkään ihmeellistä, että kirkon tuottama elokuva Joseph Smithin elämästä antaa jo heti alussa laajemman roolin ja merkityksen tapahtumille, jotka olivat alun perin syvästi henkilökohtaisia Smithille, ja muovaavat Smithistä Jumalan valitun ja ennustetun profetan.

Smithin näky sekä elokuvassa että mormonikirkossa nähdään tietynlaisena vanhan kuolemisenä ja uuden heräämisenä henkiin, muodonmuutoksena (Campbell 1949, 59). Tällainen ”kääntymys”, eli vanhojen uskomusten ja käsitteiden katoaminen ja uusien näkemysten ja vakaumuksen tuleminen vanhojen tilalle, on tunnettu osa sankarin matkaa (Campbell 1949, 59). Mielenkiintoista minusta on erityisesti se, että mormonikirkkoon liittyessä moni uusi jäsen kokee samanlaisen voimakkaan tunteisiin liittyvän ”kääntymyksen”, joka Smithille tapahtui elokuvassa hänen nähdessään ”ensimmäisen näkynsä”. Elokuva onkin valmistettu juuri uusien mormonijäsenten katsottavaksi ja mormonismista kiinnostuneille, joten ei toisaalta ole ihme, että elokuvassa kuvataan voimakas ”kääntymyskokemus”, johon uudet kirkon jäsenet voivat samaistua.

Näkyjen lisäksi kultalevyt, jotka Smith sai enkeliltä elokuvassa, voi ajatella eräänlaisena palkintona, jonka Smith sai Jumalalta (Campbell 1949, 174). Tuodessaan nämä levyt esiin maailmalle, Smith toimii kuten Campbellin sankariteoriassa sankari, joka usein tuo mukanaan jonkun maagisen esineen yliluonnollisen kohtaamisen jälkeen (Campbell 1949, 174). Mormonin kirja nähdään mormoniuskonnon kulmakivenä, joten kultalevyt voi nähdä tietynlaisena myyttisenä Jumalan sanana, jotka Smith Jumalan sanansaattajan, sankarina, on tuonut muiden kuolevaisten käsille.

Campbellin ”sankarin matka” - teoriassa sankari kohtaa kutsunsa jälkeen koetuksia, joista hänen pitää päästä yli (Campbell 1949, 93). Usein tällä matkalla sankaria on myös auttamassa joku yliluonnollinen voima (Campbell 1949, 93). Joseph Smithistä kertovassa elokuvassa näytetään useammin kuin kerran Smithin kokemia koetuksia ja vainoa. Yliluonnollisen avun voi tulkita elokuvassa Jumalan voimaksi, kuten muissa uskonnollisissa filmeissä, joissa päähenkilö saa yliluonnollista apua.

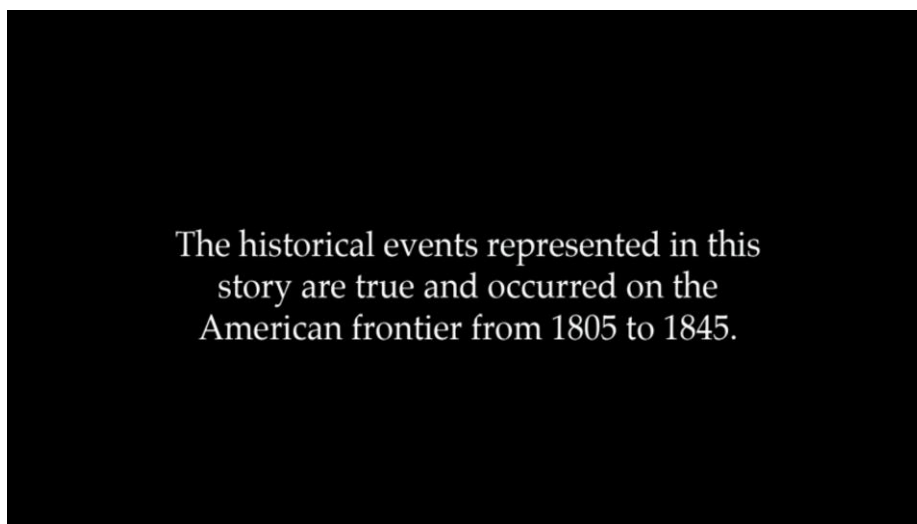
Mielenkiintoista kyllä, elokuva antaa Jumalasta samanlaisen kuvan, mitä Campbell kuvailee sankariteoriassaan – Jumalan armo ja hyvyys on yhtä vahva kuin hänen vihansa ja Jumalan teot ovat ihmisjärjelle selittämättömiä (Campbell 1949, 118, 133). Smithin kokemia koetuksia elokuvassa voisi hyvin verrata esimerkiksi Raamatun Jobiin, joka kohtasi koetukset tyynellä mielellä kiroamatta kertaakaan Jumalaa, vaikka ei ymmärtänytäkään, miksi hänelle näin tapahtui (Campbell 1949, 133). Smith kohtaa samanlaista selittämätöntä kärsimystä elokuvassa, kuten Smithin joutuessa vankilaan täysin viattomana rikoksiin, joista häntä syytetään. Tämä viattomana kärsiminen alleviivaa Smithin sankarillista statusta elokuvassa, kuten Jobin kärsimys painotti Jobin vanhurskautta. Smith saa samanlaista lohtua Jumalalta koetusten keskellä kuin Job, eikä Jumala vaivaudu selittämään miksi nämä asiat tapahtuvat Smithille. Elokuva näyttää sen sijaan, että Jumalan antama armo on lohdullista ja siihen kannattaa luottaa.

Avioliitto kaunottaren kanssa on myös yksi sankarin matkan etapeista, vaikkakin Campbellin teoriassa se tapahtuu vasta kaikkien koetusten jälkeen (Campbell 1947, 101-102). Tämä nainen symboloi sankarille kaikkia naishahmoja hänen elämässään ja antaa hänelle levon (Campbell 1947, 102). Emman voi nähdä olevan Josephille tämän tyylinen hahmo – hän ei ole vain ymmärtäväinen rakastaja, vaan elokuvan ainoana naishahmona Emma toimii myös äitinä, vaimona ja siskona Smithille.

Smithin kuolemaa voisi Campbellin teoriassa verrata eniten sankariin, joka pelastaa maailman ja ”kiihkeän elämänhaluiseen sankariin”, joka ei halua kuolla (Campbell 1949, 298, 308). Smith saarnasi maailman moraalittomuudesta ja ajatteli, että hänet on kutsuttu tähän pahaan maailmaan Jumalan viestinviejäksi (Campbell 1949, 300). Smith nähdään maailman puolesta kuolleen pelastajana mormonien pyhissä teksteissä ja Smithin kuoleman voi ajatella olevan myös tietynlainen ristiinnaulitseminen, itsensä uhraus suuremman asian hyväksi (Campbell 1949, 301). Historialliset faktat ovat tietysti tätä teoriaa vastaan, mutta elokuvan kuvaus seuraa enemmän Campbellin sankari ja maailman pelastaja - teemaa Smithin kohdalla.

Smithillä on myös kova halu elää, mutta toisin kuin monet muut myyttiset sankarit, hänen kuolemansa ei lykkäydy ja tapahtuu Smithin ollessa vielä suhteellisen nuori (Campbell 1949, 308).

4.3 Joseph Smith, narratiivi ja ikonografia

Kuva 1 ruutukaappaus elokuvan aloitustekstistä

Kuva 1 on elokuvan *Joseph Smith: The Prophet of the Restoration* aloittava teksti. Kaikki elokuvan tapahtumat ottavat paikan 1800 – luvulla. Elokuva väittää jo heti alussa ei vain perustuvansa tositahtumiin vaan esittävänsä todellisia tapahtumia. Jo pelkästään tämä poikkeaa suurimmasta osasta historiallisia elokuvia, jotka yleensä toteavat vain perustuvansa tositahtumiin. Elokuvassa myös näytetään ylikuonnollisia uskonnollisia tapahtumia, joita ei mitenkään voida todistaa historiallisesti tapahtuneen, joten heti tämän alkutekstin aikana on mahdollista päätellä, että elokuva ei esitä todellisia historiallisia tapahtumia kuten alkuteksti väittää tapahtuneen. Mihin historiallisen elokuvan alagenreen tämän elokuvan voisi sitten sijoittaa? Luultavasti lähimmäksi filmi tulee klassisen Hollywood - ajan historiallisia elokuvia toisen maailmansodan ajalta, jotka usein esittivät romantisoidun ja idealistisen version historiasta ja elokuvan historiallisesta päähenkilöstä (Bingham 2013, 248–249). Elokuvaa voisi myös mahdollisesti verrata muihin uskonnollisiin elokuviin, kuten *Kymmeneen käskyyn* (1956) tai *Ben-Huriin* (1958), mutta nämä elokuvat yhdistävät itsensä selvästi Raamattuun ja sen tapahtumiin, kun taas Joseph Smithin elämästä kertova elokuva ei nojaa mihinkään Raamatun tapahtumaan suorasti.

Narratiivia käsitellään usein kolmen eri teeman kautta (Fulton 2005, 2). Ensimmäinen on narratiivi kulttuurisena tuotteena, joka myydään yleisölle (Fulton 2005, 2). Toinen teema koskee katsojia ja miten he ymmärtävät narratiivin ja näkevät itsensä tarinan henkilöinä (Fulton 2005, 2). Kolmas teema käsittelee Barthesin ideaa tarinoista ”myytteinä”, joita rakennamme itsellemme ja yhteisöllemme (Fulton 2005, 3). *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* kuuluu selviten tähän kolmanteen narratiiviteemaan, myytin rakentamiseen ja luomiseen tietylle yhteisölle. Myytit toimivat symbolisina tai metaforisina selityksinä kertomuksista, jotka tarjoavat katsojalle tai lukijalle vaihtoehtoisia tulkintoja ja nämä tarinat liittävät myyttiin usein myös jonkun poliittisen ideologian (Fulton 2005, 6). Toisin sanoen barthesialainen idea myytistä voidaan nähdä ideologisena narratiivina, joka pitää sisällään tiettyjä arvoja, uskomuksia tai totuuksia ja media taas esittää nämä ideologiset ideat luonnollisena ja normaalina (Fulton 2005, 7). *Joseph Smith: Prophet of The Restoration* ei ole poikkeus tästä säännöstä, vaikka se myykin poliittisen ideologian sijaan uskonnollista ideologiaa. Elokuvan tarkoitus on viestittää katsojilleen tiettyjä uskomuksia ja arvoja, jotka uskonto näkee normaaleina ja luonnollisina ja elokuva myös väittää näyttävänsä ”totuuden”.

Fultonin mukaan useimpien medianarratiivien tarkoitus on muistuttaa meille, keitä olemme sekä muistuttaa siitä todellisuudesta, missä elämme ja vahvistaa ympärillämme olevia myyttejä kuten sisäisen moraalien olemassaolo tai ”hyvän” ja ”pahan välinen taistelu (Fulton 2005, 7). Nämä myytit vakuuttavat katsojat tai lukijat väistämättömästä ja luonnollisesta lopputuloksesta tai totuudesta kertomansa narratiivin avulla (Fulton 2005, 7). Tässäkin elokuvassa nojataan vahvasti jo ennalta päätettyyn totuuteen – että kaikki mitä Smithille tapahtui, on totta, hän on Jumalan valitsema profeetta ja hän kuoli marttyyrina. Elokuvan lopussa vielä vahvistetaan koko tarina Smithin äidin, Lucy Mack Smithin lausussa mormoniseurakunnalle kuinka ”kaikki, mitä olen kertonut, on totta”, ja koska Lucy toimi elokuvassa kertojana, myös katsojan oletetaan luottavan hänen sanaansa.

Kuva 2 ruutukaappaus Smithin ensimmäisestä näystä

Kuva 2 esittää Joseph Smithin ensimmäistä näkyä Jumalasta ja Jeesuksesta. Tämä tapahtuu elokuvan alussa, missä Smith on vielä 14- vuotias nuori poika. Smith on ennen tätä kohtausta miettinyt paljon, mikä kaikista kristillisistä kirkoista on oikeassa. Elokuvassa hän lukee Raamatusta jakeen Jaakobin kirjasta ja päättää sen perusteella rukoilla Jumalalta vastausta tähän kysymykseen. Hän menee kotinsa läheiseen lehtoon ja polvistuu rukoukseen. Ennen Jumalan ja Jeesuksen ilmestymistä, näytetään elokuvassa Saatanan kiusaavan häntä, eli kuva muuttuu tummaksi ja pimeäksi ja Smith näytetään peloissaan ja kivussa, kunnes yhtäkkiä taivaalta osuva valo Smithiin ajaa Paholaisen pois ja Smithin yläpuolelle ilmestyy kaksi valossa kylpevää hahmoa, jotka ilmoittavat hänelle olevansa Jumala ja Jeesus Kristus. Hahmoilla on päällään valkoiset, toogamaiset viitat.

Smithin ensimmäinen näky tuli vasta myöhemmin todella tärkeäksi osaksi mormonikirkon historiaa ja näystä on monia eri versioita (Östman 2019, 28). Versio, jonka näemme elokuvassa, on mormonien keskuudessa yleisin ja tunnetuin versio. Kyseinen kuva on myös saanut aika vahvasti vaikutteita mormonimaalauksista, jotka kuvaavat tärkeitä hetkiä kirkon historiassa. Valonsäteiden lankeamisella Smithin päälle voi elokuvan ajatella kuvaavan hahmon erityisyyttä ja poikkeuksellisuutta, toisin sanoen Smith ei ole samanlainen kuin elokuvan muut hahmot. Tämä valonsäteessä kylpeminen muistuttaa myös kristillisen taiteen perinteestä laajemmin, missä kristilliset pyhimykset on maalattu taivaallisen valon ympäröimänä. Tämä maalauksellinen kuva aukeaa eri tavalla mormoneille, koska Smithin ensimmäinen näky on vahva osa mormonien kulttuurista historiaa ja antaa kuvalle erityisen merkityksen

mormonikirkon sisällä, kuten monet uskonnolliset maalaukset yleensä (Seppä 2012, 105, 107).

Smithin näkemä jumalallinen näky toimii elokuvassa hänen tarinansa aloittavana peruspilarina. Ikonografiassa tätä otosta Smithin ensimmäisestä näystä voi hyvin myös verrata esimerkiksi tiettyihin raamatullisiin tapahtumiin, kuten esimerkiksi Mooseksen palavaan pensaaseen ja hänen kohtaamiseensa Jumalan kanssa tai Paavalin näkyyn Damaskoksen tiellä (Ockenström & Fält 2012, 191). Ikonografia yhdistää kuviin tapahtumia joko historiasta tai mytologiasta, ja keskittyy erityisesti uskonnollisiin kuviin, joten ei ole ihme, että myös mormonihistoria niin sanotusti ”lainaa” kristinuskon kirjoituksista (Ockenström & Fält 2012, 191). Tämä ”lainaus” kristinuskon tapahtumista on luonnollisesti siirtynyt myös maalauksiin mormonikirkon historiasta, jotka muistuttavat vahvasti monia kristillisiä maalauksia, kuten esimerkiksi tässä kuvassa ja myöhemmissä kuvissa.

Kuva 3 ruutukaappaus sanansaattajan kohtaamisesta

Tämä ”kutsu seikkailuun”, josta mainitsin alaluvussa Joseph Smith ja sankarimyytti, tapahtuu itse asiassa elokuvassa Smithin kohdalla kahdesti, kuten kuvassa 3 näkyy. Smith on tämän kohtauksen tapahtuessa hieman vanhempi, mitä edellisessä näyssä. Hän on polvistunut rukoilemaan omassa huoneessaan Smithien pienessä maalaistalossa illalla, kunnes yhtäkkiä huoneen täyttää hitaasti valo, joka tekee huoneesta yhtä kirkkaan kuin päivällä. Tämän valon keskellä on enkeli, Smithin mukaan sanansaattaja, jonka kasvoja emme kuitenkaan koskaan näe selvästi. Samoin kuin ensimmäisen näyn kohdalla, tämä hahmo on myös pukeutunut valkoiseen, toogamaiseen viittaan.

Kuva esittää teini-ikäisen Smithin saavan ohjeita enkeliltä. Joseph Smithin oman kertoman mukaan tämä enkeli, joka kutsui itseään Moroniksi, ilmestyi Smithin pimeään makuuhuoneeseen yöllä ja kirkasti huoneen hitaasti valoisaksi kuin päiväsaikaan (Bushman 2005, 43). Enkelillä on päällään samanlaiset valkoiset kaavut, mitä aiemman näyn Jumalalla ja Jeesuksella. Samanlainen kuvaus pimeyden muuttumisesta valoisaksi tapahtui myös ensimmäisen näyn kohdalla ja tämä teema pimeydestä valoon toistuukin elokuvassa useasti. Toisena esimerkkinä tästä teemasta voidaan ottaa elokuvan kohtaus Smithistä tyrmässä. Vankila on pimeä, mutta Smithin rukoillessa alkaa ikkunasta tulla valoa ja Smith saa lohduttavia sanoja katsoessaan ulos valoon. Tämä on suhteellisen yksinkertainen tapa kertoa visuaalisesti, kuinka hahmo palaa epätoivosta takaisin toivoon.

Mielenkiintoista kyllä emme elokuvassa koskaan näe sanansaattajia selvästi, olivat he sitten jumalolentoja tai enkeleitä, kun taas mormonien tekemissä maalauksissa jumalten ja enkelten kasvot ovat hyvin selkeästi näkyvissä. Ikonografiassa analyysin keinona käytetään taideteosten henkilöitä, jotka jaetaan eri luokkiin edustamaan esimerkiksi uskonnollisia, historiallisia tai mytologisia hahmoja ja analyysissa käytetään myös piirteitä, jotka liittyvät näihin hahmoihin ja niitä käsitteleviin myytteihin (Ockenström & Fält 2012, 193–194). Nämä piirteet voivat liittyä esimerkiksi vaatetukseen tai esineisiin, joita taideteoksen hahmolla on (Ockenström & Fält 2012, 194). Kristillisissä maalauksissa yleisin piirre, joka yhdistää maalausten hahmoja, on heitä ympäröivä sädekehä ja tämä sädekehä osoittaa heidän olevan pyhimyksiä (Ockenström & Fält 2012, 194). Mormonimaalauksissa ei näy sädekehiä vaan sen sijaan enkelit ja sanansaattajat kuvataan valon ympäröimänä mutta myös ihmiskasvoilla ja tämä on saattanut olla jonkinlainen versio kristinuskossa nähtävässä pyhimysten sädekehistä.

Kuva 4 ruutukaappaus kultalevyjen kääntämisestä

Kuva 4 esittää kultalevyjen käännoistyötä, ja tästä käännoksestä tuli myöhemmin mormonikirkon tärkein pyhä kirjoitus, Mormonin kirja. Tämä kohtaus elokuvassa alkaa sillä, että edellisen kohtauksen jälkeen, jossa enkeli ilmestyi Smithille, enkeli kertoi näiden kultalevyjen löytyvän haudattuna läheiseltä kukkulalta. Smith meni kyseiselle kukkulalle ja kaivoi levyt esiin ja löydettyään kirjurin kääntämistyötä varten, laittoi kultalevyt pussistaan pöydälle ja alkoi lukemaan niitä. Toisella puolella pöytää oli kirjuri, Oliver Cowdery, joka kirjoitti muistiin kaiken Smithin saneleman. Miesten välillä ei ollut mitään verhoa tai sermiä elokuvassa, vaan he kohtasivat suoraan vastapäätä toisensa.

Elokuvassa levyt ovat hyvin selvästi näkyvillä ja muut ihmiset näkevät ne jatkuvasti. Aikaisimmissa historiallisissa teksteissä näitä kultalevyjä kutsuttiin ”aarteeksi” sekä mormonien että ei-mormonien keskuudessa (Quinn 1998, 139). Voikin ajatella, että ”aarten” löytäminen on osa Smithin sankarimatkaa ja monissa suoraviivaisissa seikkailuelokuvissa sankari löytääkin ”aarten” palkintona kohtaamistaan vastoinkäymisistä. Smith kohtaa elokuvassa ennen kultalevyjen löytämistä vainoa ja vähättelyä uskonnollisista näyistään, joten levyt voi nähdä tietynlaisena jumalallisena palkintona Smithille kiusauksien kestämisestä.

Ikonografiassa kultalevyt voidaan tulkita tietynlaiseksi mormonien tunnusmerkiksi, joka erottaa kultalevyt muista kristillisistä uskonnoista ja sitoo ne esimerkiksi vahvasti Vanhan testamentin kymmeneen käskyyn, jotka kaiverrettiin kivilevyille (Ockenström & Fält 2012, 194). Mormonikirkossa kultalevyjen kääntäminen on monelle osoitus siitä, että Joseph Smith oli Jumalan kutsuma profeetta, joten tieto siitä, että oliko kyseisiä kultalevyjä edes olemassa ja niiden kyseenalaisesta ”kääntämisestä” hatun ja kiven avulla, on voinut horjuttaa joidenkin uskoa Smithiin profeettana (Östman 2019, 144–145).

Kuva 5 ruutukaappaus Smithin saarnasta

Joseph Smith esitetään elokuvassa usein saarnaamassa yleisölle. Kuvan 5 tapahtumat liittyvät aivan mormonikirkon perustamisen jälkeen. Smith on juuri painattanut Mormonin kirjan ja yrittänyt levittää saamaansa sanomaa muille ihmisille ympäristössään. Kuvassa ei näy heitä, mutta Smithiä ympäröi pieni yleisö, keille hän saarnaa, joista suurin osa näyttää maalaisväestöltä. Smith pitää käsissään Mormonin kirjaa kutsuu kohtauksessa ihmisiä tulemaan hänen luomaansa kirkkoon ja vakuuttaa, että ihmisten ei tarvitse luopua siitä hyvästä, mitä heillä on liittyessään kirkkoon. Hän mainitsee myös lyhyesti tunnetun kristillisen mantran, kuinka muiden palveleminen on sama kuin palvelisi Jumalaa.

Yllä oleva kuva 5 on hyvin samankaltainen kuin monet maalaukset, joita näkyy mormonikirkon teoksissa, joissa Smith kuvataan juuri julistamassa Jumalan sanaa ihmisille Raamattu tai Mormonin kirja käsissään. Saarnaus tapahtuu aina päiväsaikaan ja usein metsien tai puiden lähetyvillä. Smithin päällä yleensä nähdään elokuvan saarnauskohtauksissa ruskea tai sininen takki hänen liivinsä tai paidan päällä, ja tämä asu on otettu suoraan Smithiä esittävistä maalauksista. Ikonografisesti tällä on merkitys siinä mielessä, että myyttisiä henkilöitä kuvaavat maalauksen henkilöt voidaan joskus tunnistaa vaatteensa väreistä (Ockenström & Fält 2012, 199). Ikonografisena esikuvana voidaan ajatella tälle kuvalle esimerkiksi Jeesuksen vuorisarnausta tai Vanhan testamentin profeettojen saarnaavia varoituksia. Voi olla, että luonnon läheisyys Smithin saarnatessa Jumalasta on myös viittaus takaisin elokuvan alkuun, missä Smith ensi kertaa kohtasi jumalallisen näyn ollessaan metsässä ja tätä viittausta käytetään tietynlaisena apukeinona muistuttamaan elokuvan katsojia, että Smith on Jumalan kutsuma profeetta.

Muotokuvat ovat ikonografian yleisin tarkastelun kohde ja kristilliset taideteokset niitä, joita analysoidaan ikonografisessa tutkimuksessa (Seppä 2012, 105). Suurin osa edellä tarkastelluista kuvista onkin muotokuvan kaltaisia otoksia Smithistä ja monet niistä on kopioitu suoraan mormonikirkon omista maalauksista. Maalaukset Joseph Smithistä ovat vahva osa mormonien kulttuuria ja muistan itse lapsena mormonien kappelissa ollessani nähneeni vähintään yhden maalauksen Smithistä näiden kappeleiden seinillä. Tämä sopii hyvin yhteen ikonografiassa tutkittavaan kuvan kulttuuriseen merkitykseen, joka tutkii sitä, kuinka kuva saa merkityksen juuri pääosin siitä kulttuurista, missä se on tehty (Seppä 2012, 105–106).

Kuva 6 ruutukaappaus Emmasta puhdistamassa Josephia tervasta ja höyhenistä

Tämän kuvan konteksti tulee Smithin tervauksen ja höyhennyksen yhteydessä. Elokuvan mukaan joukkio likaisia ja mutaisia miehiä, joilla useimmilla on parta, hyökkäsivät Smithin asuintaloon keskellä yötä ja raahasivat hänet sängystä ulos. Ulkona he tervasivat ja höyhensivät hänet, vaikka sitä ei kohtauksessa kovin yksityiskohtaisesti näytetä. Emma, Smithin vaimo kuvassa 6, puhdisti Smithiä tästä liasta ja haavoista. Smithin tervalle ja höyhennykselle annetaan syyksi hänen uskonsa, joka poikkesi muista uskonnoista, ja hänen vainoajansa kuvataan pahoina ihmisinä, jotka hyökkäsivät hänen kimppuunsa ilman todellista syytä. Kohtauksessa myös näytetään Smithin perheen itkevä vauva ja Emma kyyneleissä, kun hän katsoo kauhuissaan Smithiin kohdistuvaa hyökkäystä ovensuussa. Tämän on luultavasti ollut tarkoitus tuottaa maksimaalinen sympatian tunne Smithiä kohtaan ja inho hyökkääjiä kohtaan.

Elokuvassa näytetään Smithin kokemaa vainoa ja kärsimystä, mutta ei koskaan selitetä mistä se tulee tai anneta kontekstia Smithin kokemalle vainolle. Elokuvan antama syy Smithin vainolle on yksinkertaisesti vain, että pahat ihmiset ovat Smithin perässä hänen uskonsa takia. Tätä kärsimystä voidaan myös verrata moneen kristillisen historian pyhimykseen, jotka kärsivät uskonsa vuoksi. Uskonnollisissa maalauksissa kuvataan useasti myös kärsimystä ja tutuin näistä teemoista maalauksissa on luultavasti Kristuksen kärsimys ristillä. Elokuva saattaaakin verrata Smithin kokemaa kärsimystä juuri kristinuskon marttyyriin ja heistä maalattuihin kuviin. Elokuvan voi tulkita kuvaavan Smithiä tietynlaisena pyhimyksenä, joka joutuu kokemaan epäoikeudenmukaista vainoa uskonsa vuoksi. Historiallisessa kontekstissa katsottuna molemminpuolinen epäluottamus mormonien ja kirkon ulkopuolisten välillä oli

osallisena Smithin ja mormonien kokemiin vainoihin (Bushman 2005, 349, 354–355). Elokuva näyttää vain Smithin kokeman tervan ja höyhennyksen ja antaa hyvin yksipuolisen tulkinnan tälle tapahtumalle – Smith on epäoikeudenmukaisuuden uhri ja häntä vastaan hyökätään hänen uskonsa takia.

Moniavioisuus oli myös iso osa Smithiin liittyvistä vainoista. Muun muassa elokuvassa tapahtuva terva ja höyhennys tapahtui osaksi juuri moniavioisuuden takia, koska kirkon ulkopuolinen väkijoukko uskoi, että Smithillä oli sopimattomia suhteita naimattomiin naisiin (Newell & Avery 1994, 65). Smith yritti moniavioisuutta ensimmäisen kerran jo varsin varhain, joidenkin tekstien mukaan jo vuonna 1835, mutta virallisesti kielsi pitkään harjoittavansa moniavioisuutta sekä mormoneille että kirkon ulkopuolisille (Newell & Avery 1994, 67). Elokuvassa tätä moniavioisuutta ei kuitenkaan näytetä, joten katsojalle mormonien ja erityisesti Smithin vaino jää yksinomaan mormonikirkon ulkopuolisten syyksi.

Kuva 7 ruutukaappaus Haun's Millin surmista

Kuva 7 esittää Haun's Mill verilöylyä, jossa väkivaltainen joukkio surmasi aseettomia mormoneita. Mormonit olivat asettuneet Kirtlandiin, Missouriin, jonne he rakensivat temppelin, eli paikan, jossa he palvelivat Jumalaa. Elokuva näyttää, kuinka Smith puhuu vaimonsa kanssa siitä, kuinka he voivat rakentaa temppeleitä uudestaan, mutta eivät korvata elämää, samalla kun näemme vilauksia väkivaltaisista joukoista, jotka hyökkäävät aseettomien mormonien kimppuun. Elokuvan kertoja sanoo, että nämä hyökkäykset johtuvat ennakkoluuloista ja vihasta eikä anna muuta syytä vainolle. Haun's Millin verilöyly tulee heti tämän jälkeen, vaikka sitä ei mainita nimeltä. Kamera keskittyy vahvasti pienten lasten ja

itkevien naisten kasvoihin ja se kuvaa pitkällä otolla aseettomien miesten ruumiita maassa, jotta katsoja ymmärtää, kuinka hirveä massamurha on tapahtunut.

Mormonien kohtaamaa vainoa näytetään elokuvassa ja mormonit ovat yksipuolisesti väkivallan uhreja, vaikka todellisuudessa he myös tekivät väkivaltaa ei-mormoneille. Daniitit oli mormonien perustama armeijaryhmä, joka käytti väkivaltaa kostotoimenpiteissään ei-mormoneita vastaan (Östman 2019, 40). Daniitit perustettiin 1838, silloin kun suuri osa mormoneista asui vielä Missourin osavaltiossa (Bushman 2005, 349). Tämän armeijan tarkoitusta voisi kuvailla yksinkertaisesti mormonien toisinajattelijoiden ja luopioiden poisajamiseksi tarvittaessa väkivaltaa käyttäen (Bushman 2005, 349). Historialliset asiakirjat eivät anna täyttä selvyyttä, kuka täsmälleen johti daniitteja, mutta historiallisten kirjoitusten mukaan Smith oli vähintäänkin tietoinen daniittien olemassaolosta ja heidän väkivaltaisista ylilyönneistään (Bushman 2005, 349–350). Historiallisten tekstien mukaan väkivalta oli itse asiassa molemminpuolista, mutta elokuvan mukaan mormonit kohtasivat vain ja ainoastaan epäoikeutettua vainoa ja mormonien omasta vainoamisesta vaietaan elokuvassa. Kuva 7 yrittää saada irti hyvin emotionaalisen reaktion katsojastaan elokuvan narratiivin avulla kuvaamalla mormoneita uhreina, näyttämällä, että mormonit ovat aina niitä, jotka kärsivät ulkopuolisten väkivallasta. Kuvassa 7 tämä tulee esiin juuri itkevien lasten ja naisten kautta, joita kamera kuvaa tarkasti ja laajan oton kautta mormonimiesten kuolleista ruumiista. Katsoja tuntee sympatiaa näitä uhreja kohtaan, koska uhrien kasvot näkyvät selvästi kameralle, kun taas hyökkääjien kasvot ovat peittyneet nokeen ja likaan.

Mormonien vainoa käsittelevä kohtaaminen on itse asiassa loistava esimerkki siitä, kuinka elokuva luo narratiivin ”meistä”, eli mormoneista ja ”heistä” eli kirkon ulkopuolisista – yksi myytinarratiivin keinoista on nimittäin luoda kertomus ”meistä”, jotka ymmärrämme sekä uskomme luotua narratiivia ja olemme osa kerrottua tarinaa (Fulton 2005, 7). ”Meitä” vastassa on taas ”he”, tarinan ulkopuoliset, jotka usein myös vastustavat tarinan päähenkilöitä, sankareita, eli ”meitä”, jotka eläydymme näiden päähenkilöiden tarinaan (Fulton 2005, 7). Mormonien viholliset kuvataan usein likaisina ja epämiellyttävän näköisinä ja kasvot mustan tuhkan tai mudan peitossa sekä pitkäpartaisina. Heidät näytetään vihaisina ja karkeina ja tämä toimii kontrastina mormoneille, jotka esiintyvät elokuvassa enimmäkseen parrattomina ja puhtaana näköisinä sekä tavoiltaan hyveellisinä. Näiden kuvausten kautta elokuvaan on luotu visuaalisen vastakkainasettelun avulla selvä erotus ”meidän” sankareiden eli mormonien ja ”heidän” vihollisten eli kirkon ulkopuolisten, välillä.

Kuva 8 ruutukaappaus Smithistä vankilassa

Tämä kuva 8 esittää Smithiä vankilassa, jonne hänet on heitetty veljensä Hyrum Smithin kanssa. Heidät vangittiin Missourissa, elokuvan mukaan väärin perustein, ja ennen tyrmään heittämistä he makasivat kahleissa muiden vankien kanssa heidän vangitsijoidensa juudessa ja kertoessa irstaita tarinoita mormoneista. Josephin näytetään nuhtelevan kahleissa vangitsijoitaan tästä käytöksestä. Vankila näytetään hyvin pimeänä maanalaisena kellarina, jonne kaltereiden läpi paistava aurinko tuo tietynlaisen toivon valon eli jumalallisen valon, joka antaa lohdun ja ilmestyksen sanoja Jumalalta Smithille. Tämäkin kohtaus esiintyy jonkin verran mormonimaalauksissa.

Ikonografiassa kiinnitetään Panofskyn mallin mukaisesti erityisen paljon huomiota visuaalisen kuvan kulttuuriseen merkitykseen ja taideteoksessa ilmenevän henkilön ilmeen tulkintaan (Seppä 2012, 107). Tärkeää on myös kuvan vastaanottajan oma kulttuurinen tausta, koska tämä vaikuttaa siihen, mitä hän kuvassa näkee ja miten hän kuvaa analysoi (Seppä 2012, 108). Omalla kohdallani esimerkiksi tätä otosta katsoessani tutkin sitä oman mormonitaustani kautta ja tämä luo merkityksiä kuvalle, joita muut, joilla ei mormonitaustaa ole, eivät välttämättä kuvassa näe. Kulttuurisessa merkityksessä kuvaa voisi verrata esimerkiksi maalauksiin kristinuskon ja Raamatun marttyyreistä. Mormonismissa myös uskon takia kärsiminen ja kuoleminen nähdään jalona, kuten yleisesti kristinuskossa ja tämä otos näyttää tämän kärsimyksen juuri vanhurskaana ja kärsivän Smithin oikeamielisenä sankarina.

Kuva 9 ruutukaappaus Smithin ”ihmetöistä”

Kuva 9 tapahtuu Smithin vangitsemisen ja vapautumisen jälkeen. Suurin osa mormoneista muutti Nauvooseen, Illinoisiin, vainojen seurauksena ja monet heistä sairastuivat tauteihin leireissä, joissa asuivat. Elokuvasa Smith siunaa sairaita ja antaa heille lohdun sanoja ja sylissänsä pitämänsä pienen pojan tapauksessa myös parantaa sairaita. Smithin äiti toimii tässäkin kohtauksessa kertojana, kuten suurimman osan elokuvasta, ja hän miettii mielessään, kuinka Joseph on todellakin Jumalan profeetta ja valittu, joka ravitsee mormonien sieluja.

Smith kuvataan Jeesuksen kaltaisena pyhimyksenä – hän parantaa sairaita ja kärsii vuoksemme. Tätä otosta 9 ja itse asiassa koko kohtausta voi esimerkiksi verrata suoraan Jeesuksen ihmeisiin. Smith kiertää ympäri mormonileirin, jossa hän siunaa sairaita ja parantaa heidät ”Jumalan voimalla”. Ikonografiassa tätä voisi verrata maalauksiin, jotka kuvaavat Jeesuksen ihmeitä ja Smithille on annettu tietynlainen jumalallinen ”aura”, joka erottaa hänet muista, kuten Jeesus erosi muista aikalaisistaan. Tämä jumalallinen ”aura” tulee esiin tässä kohtauksessa esimerkiksi siinä, että Smithin luo tuodaan kaikki sairaat. Smithin vaatteet ja kasvot ovat myös puhtaat ja vaaleat, toisin kuin leirin muilla asukkailla, joten hän erottuu joukosta. Tosiasiassa tästä tapahtumasta ei ole olemassa aikalaiskirjoituksia, joten emme tiedä, mitä oikeasti tapahtui.

”Hyväntahtoinen ja oikeamielinen kuningas” Yhdysvaltoja johtamassa, oli yksi Joseph Smithin myöhemmän elämän uskomuksia ja poikkesi radikaalisti sen ajan amerikkalaisesta demokratiauskosta (Bushman 2005, 523). Tämä uskomus perustui vahvasti mormonien omiin pyhiin kirjoituksiin, Raamattuun ja Mormonin kirjaan, ja Smithin monarkia perustui vahvasti

teokraattiseen hallintoon (Bushman 2005, 523–524). Tässä kohtauksessakin, josta olen analysoivan otoksen ottanut, on mahdollista nähdä, miten mormonit kohtelevat Smithiä ei pelkästään profeettana vaan myös joukkonsa hallitsijana, kuninkaana.

Kuva 10 ruutukaappaus Smithin marttyyrikuolemasta Carthagen vankilassa

Kuva 10 on otos elokuvan lopusta, jossa Smith ja muutama muu mormoni murhataan. Elokuvassa Illinoisin kuvernööri on antanut käskyn pidättää Smith ja hänen läheiset miehensä. Elokuvan mukaan Smith odottaa kuolevansa ja ennen elokuvan viimeistä kohtausta, Smith ratsastaa koko Nauvoon kaupungin halki ja kaikki mormonit tulevat katsomaan hänen kulkuaan. Tämä kohtaus olisi melkein verrattavissa Raamatun kohtaukseen, missä Jeesus ratsastaa palmusunnuntaina Jerusalemiin aasin selässä, valmiina kohtaamaan kuolemansa. Elokuvan huipennuksessa Smith ja hänen miehensä on suljettu pieneen huoneeseen odottamaan oikeudenkäyntiä, jonne ryntää joukko aseistettuja miehiä. Väkijoukko on likainen kasvoista ja vaatteista, samoin kuin edellisissä kohtauksissa, missä ei-mormonit hyökkäävät mormonin kimppuun. Smithin joukkio yrittää pidätellä heitä painautumalla huoneen ovea vasten. Ensimmäinen luoti osuu Smithin veljeen Hyrumiin ja Smith pitelee hänen ruumistaan surun vallassa ja hänen katseensa vaeltaa huoneen ikkunaan. Smith yrittää karata huoneen ikkunan kautta, mutta saa useita osumia ja kaatuu ikkunasta huudahtaen ”oi Herra Jumalani!” Tämä kuolema kuvataan ensimmäisen persoonan näkökulmasta, joten emme itse asiassa näe luotien osuvan Smithiin tai hänen ruumistaan, katsojille esitetään vain ikkuna ja siitä näkyvä taivas.

Smithin kuolema nähdään marttyyrikuolemana, kuten Jeesuksen, ja hänestä sanotaankin mormonien pyhissä kirjoituksissa, että hän on tehnyt enemmän ihmisen pelastamiseksi kuin kukaan muu paitsi Jeesus (Oppi ja Liitot 135:3). Otos 10 myös näyttää, että Smithin joukkio olisi aseeton, toisin sanoen Smithin sanoman mukaan hän menee kuin lammas teuraalle, vaikka todellisuudessa vähintäänkin Smithillä oli ase hallussaan (Bushman 2005, 549). Mormonit eivät olleet pasifisteja toisin kuin esimerkiksi kveekarit. Marttyyrikuolema on pitkään ollut osa kristinuskoa ja erityisesti Jeesuksen ristiinnaulitseminen on vahvasti edustettuna taiteessa. Tässä elokuvan osiossa tehdään luultavasti selvin vertaus Smithin ja Jeesuksen välillä. Mormonien omat pyhät kirjoitukset myöntävät, että ainoastaan Jeesus on Smithiä korkeammassa asemassa, joten ei ole ihme, että Smithistä kertova elokuva kohtelee päähenkilöä kuin Kristuksen toista tulemistä.

Elokuva antaa myös harhaanjohtavan käsityksen siitä, miksi Smith murhattiin – historiallisten lähteiden mukaan Illinoisin osavaltion asukkaat näkivät Smithin vaarallisena vallanhimoisena miehenä ja Smithin teokraattiset näkemykset ja hänen halunsa tulla Yhdysvaltain presidentiksi vahvistivat näitä käsityksiä (Östman 2019, 45). Lopullinen niitti monelle kirkon ulkopuoliselle oli mormoniluopioiden kirjoittama lehti, jossa nämä tyytymättömät mormonit paljastivat Smithin ja hänen lähipiirinsä harjoittaman moniavioisuuden ja kutsuivat Smithiä langenneeksi profeetaksi (Östman 2019, 46). Tämä johti Smithin tuhoamaan kyseisen kirjapainon ja tämä sanavapauden vastainen toiminta johti lopulta Smithin pidätykseen ja myöhemmin hänen murhaansa (Östman 2019, 46).

Miesten kohdalla erityisesti Raamatun aikana marttyyrikuolema ja kärsimys nähtiin maskuliinisuutta ylläpitävänä, koska palkintona oli nöyryytysten jälkeen paikka Jumalan valtakunnassa (Merenlahti 2015, 151). Mormonien omat pyhät tekstit myös ylistävät Smithin miehuullisuutta ja sankaruutta ja kuinka hän uhraisi henkensä ihmiskunnan hyväksi (Oppi ja Liitot 135). Elokuvasa tämä kuoleman kuvaus ei poikkea paljonkaan mormonien pyhien kirjoitusten sankarillisesta kuolemasta, vaikka todellisuudessa Smith ei ollut suunnitellut kuolevansa ollenkaan ja Smithillä oli itse asiassa suunnitelmissa karata oikeudenkäyntiään, koska hän ei nähnyt tehneensä mitään väärää (Bushman 2005, 544, 546).

Elokuvan lopussa soitetaan myös vanha skotlantilainen sävelmä, joka on sovitettu mormonikirkossa virreksi Joseph Smithistä. Virsi on suomennettu nimellä ”Kunnia miehelle” ja kertoo Smithin marttyyrikuolemasta. Elokuvan loppukohtaus käyttää tämän laulun melodiaa sementoidakseen Smithin urhoollisen marttyyristatuksen Tämän virren soidessa

kerrotaan lyhyesti tekstillä, mitä tapahtui Smithin kuoleman jälkeen ja näemme Smithin äidin, Lucy Mack Smithin vannovan, että kaikki mitä elokuvassa on tapahtunut, on totta. Elokuvan loppukohtaus kuvaa Smithin yksinomaan sankarillisena marttyyrina, mutta historia näyttää Smithin roolin huomattavasti moniselitteisempänä. Monelle mormonikirkosta lähteneelle, kuten itselleni ja lähipiirilleni, Smith esittäytyy historian valossa pikemminkin uskonnollisena huijarina kuin pyhimyksenä. *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* – elokuvaa katsoessani näyttäytyy elokuva enemmän mormonikirkon propagandalta kuin historialliselta elokuvalta. Oliko Smith pyhimys vai huijari ja antaako mormonikirkon tuottama elokuva Smithin historiasta oikean kuvan, riippuu lopuksi katsojan omasta uskosta mormonismiin.

4.4 Emma Smith ja mormonien naiskuva

Kuva 11 ruutukaappaus Emma Smithistä

Kuvan 11 konteksti tulee elokuvan alusta, missä Smith ja Emma tapaavat ensimmäistä kertaa ja Smith vierailee Emman kodissa. Smith selittää Emmalle hänen näyistään ja jumalallisesta tehtävästään. Tässä kuvassa Emma jää miettimään sitä, mitä Smith on sanonut ja näemme, kuinka hän katsoo Smithin etäännyvän selän perään ikkunasta. Tämä kuva vakiinnuttaa Emman roolin Smithin tukena, vaimona, joka odottaa uskollisesti miestänsä ja koko elokuvan ajan Emma tekee häviävän vähän mitään muuta.

Emma Smith oli Joseph Smithin ensimmäinen vaimo. He tapasivat Smithin ollessa aarteenkaivuussa isänsä kanssa, mutta Emman isä vastusti nuorten avioliittoa, liittyen juuri

Smithin aarteenmetsästyksen, joten pari karkasi ja meni naimisiin tammikuussa 1827 (Bushman 2005, 53; Newell & Avery 1994, 1–2). Elokuvasa Emma kuvataan usein itkevänä naisena, joka jää aina odottamaan Smithin paluuta kotiin. Emmen luonne elokuvassa on lempeä ja kärsivällinen ja hänen roolinsa on olla hyvä vaimo ja äiti sekä tukea miestään emotionaalisesti. Tämä on samanlainen kuvaus, kuin minulle Emmasta opetettiin mormonikirkossa. Todellisuudessa Emma oli hyvin aktiivinen ja fyysisesti vahva nainen ja hänet tunnettiin naapurustossa terävästä kielestään ja vahvasta tahdonvoimasta (Newell & Avery 1994, 3). Tästä Emmasta ei elokuvassa näy jälkeäkään.

Uskontojen nimissä alistetaan ja sorretaan naisia käyttämällä oikeutuksena joko uskontojen pyhiä kirjoituksia tai käytäntöjä (Ahonen & Vuola 2015, 9). Naiset kuitenkin muodostavat myös uskontojen vahvimman kannattaja – ja aktiivikunnan, vaikka johtopaikat kuuluvat kirkoissa suurimmaksi osaksi miehille (Ahonen & Vuola 2015, 9–10). Tämä on varsin selvästi näkyvissä analysoimassani elokuvassa, missä mormonikirkon johdossa ovat vain miehet ja naisten oma järjestö kirkon sisällä, Apyhdistys, on miesten luoma.

Barthesin myyttiteorian mukaan myytit vahvistavat olemassa olevia ideologioita ja rakenteita ja osaksi näitä ideologioita ja rakenteita kuuluu sukupuoli ja miehen ja naisen ”roolit” (Fulton 2005, 7). Tässä elokuvassa näemme hyvin selvästi, kuinka sukupuoli on jaoteltu ei vain miehiin ja naisiin mutta myös heille kuuluviin ”rooleihin”. Emma, Joseph Smithin vaimo, on elokuvan ainoa tärkeä naishahmo ja hänen ”roolinsa” elokuvassa on odottaa miestään kotiin, kuten yllä olevassa kuvassa, olla miehensä tukena ja kuunnella miehensä sanaa. Toisin sanoen, elokuvan Emma esittää hyvin konservatiivisen kuvan naiseudesta, joka on vahvasti sidottu elokuvan tuottajan, mormonikirkon omaan käsitykseen naisen ”roolista” yhteiskunnassa ja uskonnossa.

Mielenkiintoista kyllä elokuvan toiminnan keskipisteenä on Joseph Smith, mutta elokuvan kertojana toimii Smithin äiti. Useissa tarinoissa, erityisesti kirjallisuudessa, erotetaan vahvasti tarinan päähenkilö ja kertoja, mutta joskus ne ovat se ja sama (Huisman 2005, 13). Elokuva käyttää lähteenään Smithin äidin kirjoittamaa elämäkertaa, mutta elokuvassa käytetään myös Smithin saamia ilmoituksia, jolloin Smithin voi nähdä muuttuvan väliaikaisesti kertojaksi, kun hän lausuu ilmoituksiaan tiettyjen tapahtumien aikana elokuvassa. Voisi ajatella, että elokuvassa näytettäisiin naisnäkökulmaa enemmän, koska Smithin äiti, Lucy Mack Smith, on tarinan kertojana, mutta tämä ei valitettavasti toteudu, koska Mack Smithin elämäkerrasta on otettu vain osiot, jotka koskevat Josephia.

Kuva 12 ruutukaappaus Emmasta ja Josephista sängyssä

Kuva 12 tapahtuu mormonien Kirtlandiin muuton jälkeen. Mormonit rakentavat Kirtlandiin paljon uusia asuintaloja ja osa mormoniperheistä, joiden talot eivät vielä ole valmiina, nukkuvat Smithien talossa. Näin ollen, Emma ja Joseph nukkuvat tässä kuvassa lattialla patjalla. Joseph kertoo Emmalle heidän maatessaan, että Jumala on käskennyt häntä rakentamaan temppelin ja Emma vitsailee, että tapahtuuko se ennen kuin heidän talosaan nukkuvan perheen koti saadaan valmiiksi. Josephin ja Emman suhde näytetään tässä kohtauksessa ja muualla elokuvassa hyvin rakastavana ja luottamuksellisena.

Elokuvan avioliittokuva ei kuitenkaan vastaa historiallisia tekstejä – todellisuudessa Josephin ja Emman suhde oli hyvin myrskyinen, suurimmaksi osaksi johtuen moniavioisuudesta (Newell & Avery 1994, 64, 67). Kuvassa 12 näytetään idyllinen ja rakastava pariskunta, joka kommunikoi toistensa kanssa. Historiaa lukiessa tulee kuitenkin selväksi, kuinka jännittynyt avioparin suhde oikeasti oli ja kuinka paljon Smith peitteli moniavioisuuttaan vaimoltaan (Newell & Avery 1994, 67, 95). Elokuvan esittämä harmoninen avioliitto edistää Smithistä rakennettavaa kuvaa hyvänä ja rehellisenä aviomiehenä.

Joseph Smith aloitti moniavioisuuskokeilun aikaisin, mutta piilotteli myöhempää moniavioisuuttaan Emmalta, koska pelkäsi Emman reaktion olevan vahvasti kielteinen, kuten aikaisemmin (Newell & Avery 1994, 67, 95). Emma luuli pitkään, että Smith oli jättänyt moniavioisuuden taakseen ja uskoi, että Smith ei enää yrittäisi harjoittaa kyseistä oppia (Newell & Avery 1994, 97). Harmonisen aviosuhteen näyttäminen elokuvassa sivuttaa kuinka jännittynyt Emman ja Joseph Smithin suhde oikeasti oli. Elämänsä loppuvaiheessa Smith esimerkiksi epäili, että Emma yritti myrkyttää hänet ja tämä epäily jäi elämään

mormonikirkon johtajien keskuuteen Smithin kuoleman jälkeen (Newell & Avery 1994, 164-165). Ulkoisesti Emma ja Smith kuitenkin esittivät ulkopuolisille olevansa rakastavassa suhteessa, vaikka pinnan alla kiehui (Newell & Avery 1994, 166).

Kuva 13 ruutukaappaus Emmasta itkemässä sanoessaan hyvästit Smithille

Kuva 13 tapahtuu elokuvan lopussa, vähän ennen Smithin kuolemaa. Koko kaupunki mormoneita kokoontuu katsomaan Smithin matkaa kohti vankilaa ja Emma on yksi näistä perheistä. Smith hyvästelee ensin perheensä, lapsensa ja Emman ja lähtee sitten ratsailla kohti vankilaa. Emma menee vielä pihalle seuraamaan Josephin matkaa ja Joseph antaa hevosensa selästä Emmalle surullisen ja kaipaavan katseen, jonka johdosta Emma purskahtaa itkuun. Kuva on otettu tästä hetkestä.

Elokuvassa ei siis näytetä yhtäkään Smithin moniavioista vaimoa ja ainoa naiskuva elokuvassa on säyseä ja miestään tukeva vaimo, Emma. Kuvassa 13 ei myöskään näy, että Emma oli 5 - kuukautta raskaana. Kamera siirtyy Smithin surullisista ja pyhimysmäisistä kasvoista Emmaan, joka purskahtaa itkuun heidän katseensa kohdattua. Tämä tapa kuvata Emmaa ainoastaan miehensä tukena ja naishahmona, joka ei loppujen lopuksi tee mitään tärkeää elokuvassa on täysin historiallisten tekstien vastainen. Emma ei ollut pelkkä sivustakatsoja Smithin elämässä eikä elokuvan esittämä pitkämielinen sankarin vaimo.

Emmalla oli varsin aktiivinen osa Smithin paon suunnittelussa auktoriteeteilta ja joidenkin tietojen mukaan Emma oli myös saanut Smithin ajattelemaan moniavioisuudesta luopumista (Newell & Avery 1994, 180–181). Emman tärkeä rooli sekä mormonikirkossa että itsenäisenä naisena jää elokuvassa yksipuolisen aviovaimon esittämisen varjoon. Historiallisesti naiset eivät myöskään ole jääneet uskonnoissa uhreiksi tai kohteiksi vaan ovat monesti ottaneet

aktiivisesti osaa uskonnon muokkaamiseen ja harjoittamiseen (Salmesvuori 2015, 190). Elokuva kuitenkin kuvaa mielestäni varsin osuvasti mormonikirkon käsitystä naisista miehensä lempeinä ja kärsivällisinä tukijoina. Elokuvan sankari on loppujen lopuksi mies, Joseph Smith, ja naisen, Emman, kohtalo on olla avuton hahmo miehensä rinnalla.

5 ”Kunnia miehelle”

5.1 Myytti, sankaruus ja todellisuus

Mainitsin analyysiosiossa skotlantilaisen kansansävelmän, joka sovitettiin virreksi Joseph Smithistä mormonikirkossa. Muistan vielä hyvin lapsena ja nuorena lähetyssaarnaajana mormonikirkossa tämän usein laulettu virren sanat: *”Kunnia miehelle, ken tuntea sai Herran... kansat ja kuninkaat viel’ kiittää hänt’ kerran...kunnia muistolleen, hän marttyyri uljas... surman sai luodista salamurhaajan... muista siis maailma, veri marttyyriin...miljoonat tuntee viel’ veli Josephin”* (Myöhempien Aikojen Jeesuksen Kristuksen kirkko 1985, 15).

Tätä laulua on laulettu mormonikirkossa Smithin kuoleman jälkeen jo yli 150 vuotta ja se on erittäin suosittu laulu monessa kirkon hengellisessä tapahtumassa.

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut elokuvaa mormonikirkon perustajasta, Joseph Smithistä. Analyysin kohde oli elokuvan rakentama sankarikuva Smithistä ja elokuvassa esiintyvä naiskuva käyttämällä hyväksi eri tutkimuksellisia lähteitä liittyen myyttiseen sankaritarinaan, historialliseen elokuvaan ja ikonografiaan.

Joseph Smithin myyttinen tarina elokuvassa sopii hyvin myytin käsitteeseen ”elävänä todellisuutena”, eli myytti ei ole yhteisössä asuville pelkkä sepitys vaan jotain, minkä yhteisön jäsenet uskovat todella tapahtuneen menneisyydessä ja joka vaikuttaa myös nykyään ihmisten elämään (Honko 1972, 116). Oli myytti sitten alkuperäisasukkaiden luomismyytti tai kristinuskon Jeesuksen ristiinnaulitseminen, nämä myytit ovat merkityksellisiä siinä yhteisössä eläville ja usein jopa pitkälti hallitsevat heidän käytöstään ja uskomuksiaan (Honko 1972, 116). Mormoniuskonto seuraa varsin uskollisesti tällaista myyttistä tarinaa, joka nähdään kirkon sisällä oikeana todellisuutena, vaikka kyseisen tarinan todellisuudesta ei ole faktuaalisia todisteita. Mormonijäsenille se on kuitenkin eräänlainen ”syntytarina”, johon heidän uskonsa ja identiteettinsä nojaa.

Monet Raamatun tarinat voidaan nähdä eräänlaisena ”pyhänä historiana”, tarinoina, jotka sekoittavat keskenään myyttejä, historiallisia kertomuksia, joita ei voi todistaa eli ”pyhää historiaa” ja historiaa, eli historiallisesti todistettuja tapahtumia (Honko 1972, 127).

Mormonikirkon perustajan, Joseph Smithin, syntytarinan voi nähdä sekoittavan samalla lailla

myyttejä, ”pyhää historiaa” ja historiallisia tapahtumia keskenään, jolloin on mahdotonta enää sanoa, että Smithistä kertova elokuva on tosiasiallinen niin kuin elokuvan alkuteksti väittää.

Tutkimani elokuva näkee Smithin historian suurmiehenä ja tätä näkökulmaa mormonien historiasta kannattaa myös suurin osa kirkon johtajistosta – Smith pitää nähdä innoitettuna Jumalan valittuna ja kirkko jumalallisesti johdettuna organisaationa (Östman 2019, 98). Tällainen kiillotettu historia, joka pyyhkii pois kaikki Smithin tekemät virheet ja näyttää hänet erehtyväisenä ihmisenä, kutsutaan mormonikirkon sisällä ”uskollisena historiana” ja se on jotain, mitä mormonikirkon johtajat ovat pitkälti kannattaneet jo 1970 – luvulta asti (Östman 2019, 98). Monet mormonikirkon johtajat pelkäävät jäsenten menettävän uskonsa, jos he oppivat kirkon oikeasta historiasta ja tämä on luultavasti suurin syy, minkä takia kirkon historiasta kertovat elokuvat tukevat ”Jumalan valitsema kirkko” narratiivia (Östman 2019, 100–101). Tähän narratiivin kuuluu myös Smithin esittäminen täysin viattomana kohtaamiinsa vääryyksiin ja hänen vastustajansa taas julmina kieroilijoina, mikä on selvästi näkyvillä analysoimassani elokuvassa (Östman 2019, 101). Toisin sanoen mormonikirkko kieltää Smithiltä erehtyväisyyden ja ihmisyyden monimuotoisuuden, joka on ollut osa ”Jumalan kutsumia” profeettoja Raamatun ajoista asti (Östman 2019, 101).

Mielenkiintoista kyllä katsoessani elokuvaa tuli itselleni selväksi kuinka usein historialliset elokuvat esittävät päähenkilönsä sankarillisina. Tämä on mielestäni vielä selvempi uskonnollisten elokuvien päähenkilöiden kohdalla – monet uskonnolliset filmit, joita olen nähnyt, kuvaavat päähenkilönsä usein marttyyrin kaltaisina puhtoisina hahmoina, jotka vastustavat maailman pahuutta ja ihmisten kiusauksia urhoollisesti.

5.2 Historia fantasiana ja jatkotutkimusta

Olen nähnyt elämäni aikana suhteellisen monta elämäkertaelokuvaa, ja itselleni parhaimmat elokuvat historiallisista henkilöistä ovat ne, jotka tunnustavat olevansa osaksi fantasiaa faktojen lisäksi. Elokuva on kuitenkin vahvasti visuaalinen media, joten ei ole ihmeellistä, että historialliset elokuvat liioittelevat tapahtumia tai henkilöiden luonnetta, koska se usein sopii paremmin elokuvan visuaaliseen ilmeeseen. Esimerkiksi pari vuotta sitten ilmestynyt elokuva *Rocketman* (2019) muusikko Elton Johnista, mainosti itseään ”tosi fantasiana” ja kävikin ilmi, että filmi oli musikaali käyttäen Johnin lauluja kertomaan muusikon elämästä. Elokuva ei yrittänyt mitenkään väittää olevansa faktuaalinen ja sen sijaan omaksuu täysin

elokuvan mielikuvituksellisen ja visuaalisen potentiaalin. Ymmärrän, että tätä ei voi soveltaa jokaiseen historialliseen elokuvaan, mutta suurin osa historiallisista elokuvista eivät myöskään väitä olevansa täysin tosia.

Itseäni vaivasi myös *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* – elokuvassa kuinka se esitti uskonnon kirjaimellisena ja totena, eikä uskonasiana tai kuvaannollisena kokemuksena. Muut historialliset elokuvat, jotka käsittelevät uskontoja, joita olen nähnyt, kuvaavat uskoa joko henkilökohtaisena asiana tai sitten ne kuvaavat Raamatun kertomuksia. Raamatun kertomuksiin liittyvät elokuvatkin ovat ottaneet paljon vapauksia lähteistään, mutta ne harvoin väittävät olevansa täysin tosia vaan painottavat elokuvan uskonnollista tärkeyttä. *Kymmenen käskyä* on yksi kuuluisimmista esimerkeistä tällä saralla.

Historiallinenokuva ja sankaruus tuntuivat luonnollisilta käsitteiltä tarkastella elokuvaa uskonnollisesta johtajasta. Itseäni kiinnosti erityisesti se, että toisin kuin monet muut uskonnollisiin johtajiin liittyvät elokuvat, *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* on täysin mormonikirkon rahoittama. Tämä mormonikirkon osallisuus näkyy vahvasti elokuvan narratiivissa, jossa Smith tulee esiin sankarillisena pyhimyksenä kuin inhimillisenä hahmona. Toivon, että tämä pro gradu on ollut ymmärrettävä myös niille, jotka eivät välitä tai tiedä mormonismista uskontona.

Jatkotutkimusta käsittelemästäni aiheesta voisi tehdä esimerkiksi, sillä saralla että tutkii, onko mormonikirkko tehnyt uusia elokuvaversioita Smithin elämästä tai jostain Smithin elämän tapahtumasta ja verrata sitä tähän elokuvaan. Siinä voisi analysoida onko uudemmissa versioissa mikään muuttunut ja jos on, niin mikä ja miksi. Mielenkiintoista olisi luultavasti myös verrata mormonien 2000 – luvun media – ja mainosryöppyä kirkon 2010 - luvun mediaan ja mainoksiin ja erityisesti kuinka nimen mormoni konnotaation vaihtuminen on vaikuttanut kirkon mediaympäristöön. Jatkotutkimuksena saattaisi olla kiinnostavaa myös vertailla Smithin elämästä kirjoitettua historiaa kirkon omiin kertomuksiin Smithistä. Tutkimisen arvoisena voisi olla myös kirkon jäsenten asenteet Smithiin – onko esimerkiksi mormonien kuva Smithistä muuttunut heidän saadessaan lisää tietoa kirkon historiasta ja onko tämä lisätieto saanut asenteet muuttumaan kriittisemmäksi Smithiä kohtaan vai ei.

Tämän pro gradun kirjoittaminen oli itselleni välillä hyvin työlästä, koska minulla on mormonismiin niin vahvat henkilökohtaiset siteet, jotka eivät ole kaikista positiivisimmat, mutta pysyin silti mielestäni suhteellisen neutraalina, vaikka oma mielipide on saattanut värittää tekstiä jossain määrin. Tekstissä saattaa olla myös mormoneille tuttua sanastoa, joka

ei välttämättä täysin aukea kirkon ulkopuolisille, mutta olen pyrkinyt selittämään ne ymmärrettävästi jokaiselle lukijalle. Aihe kuitenkin oli itselleni hyvin kiinnostava haastavuudesta huolimatta ja sain tietää mormoniuskonnosta asioita, joita en ennen ollut tiennyt, vaikka olin ollut osa kirkkoa yli kaksikymmentä vuotta.

Mietin, käyttääkö mormonikirkko vielä tätä elokuvaa kertomaan Joseph Smithistä kirkon ulkopuolisille. Elokuva oli laajassa käytössä sekä kirkon lähetyssaarnaajilla että mormonijäsenillä vielä 2010 - luvun alussa. Olisi mielenkiintoista tutkia, onko mormoni – sanan merkityksen muuttuessa kirkossa myös kirkon media muuttunut. *Joseph Smith: Prophet of the Restoration* näkyy kuitenkin mormonikirkon YouTube – sivuilla avoimesti, joten luultavaa on, että ainakaan tämä elokuva ei ole joutunut sensuurin kohteeksi kirkossa. Nähtäväksi jää tuleeko mormonikirkko tulevaisuudessa olemaan avoimempi omasta historiastaan ja perustajastaan sekä kirkon jäsenille että kirkon ulkopuolisille, ja tuleeko tämä muutos näkymään myös mormonien mediassa.

Tutkimusaineisto

Joseph Smith: Prophet of the Restoration (2005) ohjaus: T.C. Christensen, Gary Cook.

Tuottaja: LDS Motion Picture Studio. Linkki elokuvaan -

<https://www.youtube.com/watch?v=1xVw6PsSinI>.

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Johanna & Vuola, Elina (2015) Uskonto ja sukupuoli: konflikteja, vuorovaikutusta ja uusia tuulia. Teoksessa Ahonen, Johanna & Vuola, Elina (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7-31.

Austin, Michael (2010) Four Consenting Adults in the Privacy of Their Own Suburb: Big Love and the Cultural Significance of Mormon Polygamy. Teoksessa Decker, Mark T. ja Austin, Michael (toim.) *Peculiar Portrayals: Mormons on the Page, Stage and Screen*. Logan: Utah University Press, 37–61.

Bingham, Dennis (2013) The Lives and Times of the Biopic. Teoksessa Rosenstone, Robert A. & Parvulescu, Constantin (toim.) *A Companion to the Historical Film*. Chichester: Wiley-Blackwell, 233-254.

Bennion, Janet (2012) *Polygamy in Primetime*. Waltham: Brandeis University Press.

Bushman, Richard Lyman (2005) *Joseph Smith: Rough Stone Rolling*. New York: Alfred A. Knopf.

Campbell, Joseph (1949) *Sankarin tuhannet kasvot*. Suom. Hannes Virrankoski. Helsinki: Otava.

Duffy, John-Charles (2010) Elders on the Big Screen: Film and the Globalized Circulation of Mormon Missionary Images. Teoksessa Decker, Mark T. & Austin, Michael (toim.) *Peculiar Portrayals: Mormons on the Page, Stage and Screen*. Logan: Utah University Press, 113–143.

- Finke, Roger & Stark, Rodney (2005) *The Churching of America 1776–2005*. New Brunswick ja Lontoo: Rutgers University Press.
- Foster, Lawrence (1992) New Perspectives on the Mormon Past. Teoksessa Smith, George D. (toim.) *Faithful History: Essays on Writing Mormon History*. Salt Lake City: Signature Books, 113-121.
- Fulton, Helen (2005) Introduction: The Power of Narrative. Teoksessa Fulton, Helen, Huisman, Rosemary, Murphet, Julian & Dunn, Anne (toim.) *Narrative and Media*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-7.
- Hatch, Nathan O. (1989) *The Democratization of American Christianity*. New Haven ja Lontoo: Yale University Press.
- Haws, J.B. (2013) *The Mormon Image in the American Mind*. New York: Oxford University Press.
- Honko, Lauri (1972) *Uskontotieteen näkökulmia*. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Huisman, Rosemary (2005) Narrative Concepts. Teoksessa Fulton, Helen, Huisman, Rosemary, Murphet, Julian & Dunn, Anne (toim.) *Narrative and Media*. Cambridge: Cambridge University Press, 11–27.
- Newell, Linda King & Avery, Valeen Tippetts (1994) *Mormon Enigma: Emma Hale Smith*. University of Illinois Press: Urbana and Chicago.
- Ockenström, Lauri & Fält, Kaija (2012) Ikonografia. Teoksessa Waeneberg, Annika & Kähkönen, Satu (toim.) *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. Jyväskylä: Kampus Kustannus, 189–208.
- Quinn, Michael D. (1992) On Being a Mormon Historian (and Its Aftermath). Teoksessa Smith, George D. (toim.) *Faithful History: Essays on Writing Mormon History*. Salt Lake City: Signature Books, 69-111.
- Quinn, D. Michael (1998) *Early Mormonism and the Magic World View*. Salt Lake City: Signature Books.
- Rosenstone, Robert A. (1995) *Visions of the Past: The challenge of film to our idea of history*. Cambridge: Harvard University Press.

Rosenstone, Robert A. (1995) Walker: The Dramatic Film as Post-Modern History. Teoksessa Rosenstone, Robert A. (toim.) *Revisioning History*. Princeton: Princeton University Press, 202-213.

Salmesvuori, Päivi (2015) Valta, sukupuoli ja uskonto: Pyhä Birgitta ja Helena Konttinen esimerkkeinä naisten vallankäytöstä. Teoksessa Ahonen, Johanna & Vuola, Elina (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 188–212.

Seppä, Anita (2012) *Kuvien tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Weber, Brenda R. (2019) *Latter-Day Screens: Gender, Sexuality and Mediated Mormonism*. Durham ja Lontoo: Duke University Press.

Östman, Kim (2019) *Mormonit: Historia, oppi ja elämä*. Helsinki: Gaudeamus.

Muu kirjallisuus

Deseret News <https://www.deseret.com/2004/10/26/19857904/joseph-smith-filming-proceeds-at-a-fast-clip#cast-and-crew-members-gather-to-film-a-scene-for-joseph-smith-prophet-of-the-restoration-at-the-lds-churchs-motion-picture-studio-in-provo-monday>
Viitattu 20.02.2021.

Gospel Topics Essays <https://www.churchofjesuschrist.org/study/manual/gospel-topics-essays?lang=eng>. Viitattu 30.11.2021.

IMDb.com https://www.imdb.com/title/tt0431170/?ref_=nm_knf_t2. Viitattu 20.02.2022.

Kirkon koululaitos (1997) *Kirkon historia aikojen täytyessä*. Belgia: Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko.

Means, Sean P (2012) Richard Dutcher: *Leaving his Mormon faith, staying with film*. 23.04.2012. <https://archive.satrib.com/article.php?id=53940921&itype=cmsid>. Viitattu 10.04.2020.

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko (1985) *Lauluja*. Saksa: Intellectual Reserve. Inc.

Oppi ja Liitot (2002) Saksa: Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko.

Wikipedia.org

https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Smith:_The_Prophet_of_the_Restoration. Viitattu 20.02.2022.